

Hiztun kategorietatik hizkuntza praktiken erregistroetara: erabilera sustatzeko neurriaren bila

Eduardo Apodaka

EHU/UPV- Euskal Herriko Unibertsitatea
eduardo.apodaka@ehu.eus

Jordi Morales

Soziologian Doktorea eta Sare Sozialen Ikertzailea
morales.jordi@gmail.com

Sarrera-data: 2017-09-03 / Onartze-data: 2017-10-17

Laburpena. Euskararen errealtate soziolinguistikoa ikertzeko lanetan erabili diren alderdi batzuen azterketa kritikoa aurkezten du artikulu honek. Zehatzago esan, aztertu diren alderdi horiek hiztun kategoriak eta hiztunen aitortzenak dira. Mapa eta Inkesta Soziolinguistikoko ofizialak aztertu dira kategoriak eta banakoen aitortzenak nola erabiltzen diren eta zein ondorio izan dezaketen Errealitate Soziolinguistikoa eraikitze jardun eta politiketan. Azterketa horren ondorioz defendatuko dugu ikerketa soziolinguistikoek kategoria identitarioak baztertu eta praktika linguistikoen erregistro eta ebaluazio zehatz eta anitzak lehenetsi beharko lituzketela. Horrez gain, bestelako bideen berri eman nahi dugu eta proposamen metodologiko-epistemologikoak nondik jo dezakeen erakusteko asmoz, ikerketa bat aurkeztuko dugu: Getxoko Udalaren Twitter kontuetan euskararen erabileraren erregistroa. • **Hitz gakoak:** hiztun kategoriak, hiztunen aitortzak, hizkuntza-praktikak, inkestak, mapak.

Abstract. This article presents a criticism of certain aspects of studies of the sociolinguistic reality of Basques: speaker categories and speaker self-reports. Official sociolinguistic maps and surveys were analysed to find out how individuals' reports are used and what conclusions may be drawn in the practice of constructing a picture of sociolinguistic reality and in policy-making. On the basis of this analysis it will be argued that sociolinguistic studies should not be using categories of self-identification and should instead prioritize multiple, detailed records and evaluations of language behaviour. As an example of an alternative approach and a demonstration of our methodological and epistemological proposal, we will present a study of records of Basque language use in the Twitter accounts of Getxo Town Council. • **Key words:** speaker categories, speaker self-reports, language behaviour, surveys, linguistic maps.

SARRERA

I Euskararen ezagutza, erabilera eta hedadura ikertzeko erabili diren ildo batzuen oinarri metodologiko eta epistemologikoei buruzko gogoeta da artikulu honen ardatza. Azken helburua, berriz, ikerketa soziolinguistikoetan aldaketa baten aldeko proposamena lantzea eta sustatzea da. Labur esan, defendatu nahi dugu ikerketa soziolinguistikoek kategoria identitarioak baztertu eta praktika linguistikoaren erregistro eta ebaluazio zehatz eta anitzak lehenetsi beharko lituzketela. Horretarako, bai Mapa bai Inkesta Soziolinguistiko ofizialak aztertu ditugu, batez ere kategoriak eta banakoen aitorpenak nola erabiltzen diren eta zein ondorio izan dezaketen Errealitate Soziolinguistikoa eraikitzeke jardun eta politikan. Azterketa hori azaltzeaz gain, bestelako bideen berri eman nahi dugu eta proposamen metodologiko eta epistemologikoak nondik jo dezakeen erakusteko asmoz, ikerketa bat aurkeztuko dugu: Getxoko Udaren Twitter kontuetan euskararen erabileraren erregistroa*.

1. ERREALITATE SOZIOLINGUISTIKOAREN ERAIKUNTZA SOZIO-TEKNIKOAK

1.1 Estatistika, errealari neurria hartzen

Berger eta Luchmanek (1966) *errealitatearen eraikuntza sozialaren* teoria plazaratu zutenetik mota guztietako gaiei aplikatu zaie (Hacking, 1999). Dena eraikuntza soziala ote den askatu gabe utziko dugun korapiloda; hemen oso-oso soziala den errealitate-alderdi bati buruz arituko baikara: errealitate soziolinguistikoaren eraikuntzaz. Aztertu nahi dugu eraikuntza horretan jarduten duten jakintza moduek, alegia (ustezko) jakintza tekniko adituek eta (ustezko) jakintza amateur arruntek nola egiten duten lan hura eta langintza hartan nola eragiten dioten elkarri. Alabaina, gaia zabalegia izanda, jakintza teknikoaren azterketara bideratuko dugu honako lan hau, helburu zehatzagoa dugulako: jakintza horiek eraikitzeke tekniken eta metodoen efektuak zein izan daitezkeen kontuan hartuta, gogoeta egingo dugu oraingo estrategia epistemologiko eta metodologiko nagusiei buruz, haien efektu zenbait kritikatu ditugu eta euskara biziberritzeko egokiagoa deritzogun ikerketa-moldea aurkeztuko dugu.

Izan ere, ikerketa soziolinguistikoek eragin zuzena dute jendeak egoera soziolinguistikoaz pentsatzen (eta sentitzen eta egiten) duen guztian. Eta, beste aldetik ere, arrunt zabaldu diren ideiek, edota mugimendu ideologiko aktiboek defendatzen dituzten burubideek, eragin handia

Defendatuko dugu ikerketa soziolinguistikoek kategoria identitarioak baztertu eta praktika linguistikoaren erregistro eta ebaluazio zehatz eta anitzak lehenetsi beharko lituzketela.

* Aurkezten dugun ikerketa hau 2017ko lehen hilabeteetan bukatu genuen. Ez dira, beraz, kontuan hartu 2017an argitaratu diren makro-ikerketa soziolinguistikoak. Hala ere, aztertutako gaiei dagokienez ez diegu ikerketa horiei aldeketa berezirik antzeman. Horregatik ere artikulua bere horretan argitaratzea hobetsi dugu.

**Ikerketa
soziolinguistikoek
eragin zuzena
dute jendeak
egoera
soziolinguisti-
koaz pentsatzen
(eta sentitzen eta
egiten) duen
guztian. Eta,
beste aldetik ere,
arrunt zabaldu
diren ideiek,
edota
mugimendu
ideologiko
aktiboek
defendatzen
dituzten
burubideek,
eragin handia
dute ikerketa
teknikoetan.**

dute ikerketa teknikoetan. Askotan, euren arteko egokitasuna eta bate-ratzea jotzen dugu egiaren seinale. Baina, eginkizun eta estatus sozial eta instituzional aldetik, oso diferenteak izaten dira. Ustez, jakintza tek-nikoak errealtatea bere horretan zein den esan behar digu, edo erreali-tatearen alderdi ilun eta ikusgaitzak agerian utzi. Jakintza arrunta, berriz, jokatzeari itsatsita doan ezagutza da, askotan bere burua ezagutzen ez duen ezagutza, baina praktikan eraginkorra den arrazoizko arrazoia. Bourdieuk maiz kontrajarri zituen biak, eta salatu zuen jakintza *docto* eta eskolastikoaren paralogismo edo faltsukeria zeritzona: metadiskur-tsoa diskurtsoaren jatorria dela uste izatea, alegia metapraktika prakti-karen jatorritzat jotzea (Bourdieu, 1994: 208). Hemen hartuko dugun ikuspegitik metapraktika aditua eta praktika aritua, oso logika desber-dinak izan arren, etengabe ari dira elkar kutsatzen eta elkar moldatzen.

Praktikaren jakintza arruntak eta metapraktikaren jakintza adituak, ja-kintza eta ekintzarako bi modu desberdinak badira ere, helburu berbera dute: askotariko gauza diferenteak bilduz, iraungo duten eta ekintzarako berme gisa erabili ahalko diren objektu sozialak muntatzea. Helburu hori lortzeko elkar sustengatzen dute; ontologia arruntek zientziari edo jakintza adituei bermea eskatzen dieten bitartean, jakintza adituek euren teknikak, diskurtsoak eta praktikak legitimatze aldera jendearen bizi-munduan erabilgarri eta eragingarriak direla erakutsi behar dute. Fi-nean, truke, transferentzia eta partekatze horiek dira objektu sozio-tek-nikoen berme ontologikoa: zenbat eta sare trinkoagoa izan, ordua eta egiazkotasun handiagoa izango du objektuak.

Gizartea eta gizarte gertaerak ulertzeko, jakintza arruntari bereziki era-gin dion jakintza tekniko bat dugu estatistika. Edo hobe esan, estatistika antolatu zenetik jakintza teknikoaren eta jakintza sozialaren arteko transferentzietan eta itzulpenetan truke askoren gaia izan da (Desrosiè-res, 2004a; Desrosières, 1989; Desrosières & Thevénot, 1988).

Estatistikak neurtzen dituen objektuak aldi berean izaten dira berez errealak eta konbentzioz egindakoak. Estatistikaren lanabesen bidez mundua deskribatzeko eta munduan esku hartzeko euskarri izango zaizkigun hainbat eta hainbat “sorkari” sortzen ditugu: errealak eta eraikiak dira (Desrosières, 2004a: 17). Hala, eguneroko pentsamenduan aurretiaz eraiki diren objektuak berezko objektu errealtzat jotzen ditugu, hala eginda aurkitu ditugulako eta hori delako arrazoizko eta zentzuz-koa. Baina, nola eraiki ditugu objektu horiek eta noraino behartzen di-tuzte gure errealtateak?

Desrosièresen iritziz, objektu baten existentzia aldi berean da erregistro-eta kodetze-prozedura sozialen emaitza eta aniztasuna ezaugarri gutxi batzuetara murrizten duten prozedura kognitiboen emaitza (Desrosières, 2004a: 26). Hala izanik, edozein objektu *askotarikoa* kodetzeko irizpideen arabera eraikitzen dugu eta irizpide horiek ezin dira bereizi ekintzatik eta erabileratik; baina objektu horiek muntatu eta ekintzan inskribaturik direnez geroztik iraun dezakete ekintzaren bermea direlako hain zuzen.

Estatistikan, analistak eraikitzen ditu aztertzen dituen komunitateak, klaseak, indizeak, tipologiak eta abar, haietan esku hartu ahal izateko, “ezagutzaren eta ekintzaren objektuak” diren aldetik, baina aldi berean *askotarikoan* errealak den alderdi bat bereizi, nabarmendu eta erregistratzen du. Eta beste aktore sozial askok bat egin dezakete alderdi horren errealitatea bereizi eta nabarmendu nahiarekin. Adibide arruntak dira langabezi tasa edota zahartze indizeak: horietara biltzen dira hainbat aldagai irizpide (politiko) batzuen arabera, behin hori eginda langabezia deritzogun errealitate bati kuantifikazioaren indarra ematen diogu. Neurgarria denez gero, muga zehatzak dituelarik, gertaera edo objektu gisa irudikatze behar duen materialtasuna lortzen du.

Esperientzia arrunteko jakintza sozialek oso iritzi desberdinak izan ditzakete langabeziari buruz (zer den langabetua izatea, zer indar duen erregistroak hori determinatzeko, zer jarduera den lana, eta abar) baina esku hartze politiko-estatistikoan erabaki behar da nola zenbatu eta nola gauzatu errealitate instituzional hura: langabeziaren erregistroan nor inskribatu. Askotan, erregistro eta ikerketa ofizialek talka egiten dute bizi-inguruan jasotzen dugun esperientziarekin, eta frikzioak izaten direnez irizpideak aldatzera jotzen dute erakundeek. Langabeziaren kasuan, esaterako, indizea bera arazo bihurtu zaie gobernuei: jendeak erreferentzia gisa erabiltzera ohitu eta gero, lan-politiken salaketa gogorrena bilakatu delako. Arazoari emandako erantzunak bi eratakoak izan daitezke; batetik, aldagaietan esku hartu daiteke lan-politika zehatzen bidez, bestetik, indizea eraikitze irizpideak aldatu edo bertan behera utzi. Gatazka eta frikzio kasuetan ikusten da hobekien bai langabezia eta bai langabeziaren tasa aldi berean direla administrazio eta ikerketen asmakizunak eta lan-merkatuaren ondorio errealak. Eta halakoetan ezin hobeto aplikatu ahal da Goodharten legea, bere bertsio arruntenean: “When a measure becomes a target, it ceases to be a good measure”.

Gure gaitik hurbilago, Jacqueline Urlak, Nikolas Rose eta Peter Miller foucaultiarren arrastoan deskribatzen digu estatistika gobernamentu teknika politiko gisa (Urla, 2012: 112). Estatistika ez da bizitza soziala

Hala, eguneroko pentsamenduan aurretiaz eraiki diren objektuak berezko objektu errealtzat jotzen ditugu, hala eginda aurkitu ditugulako eta hori delako arrazoizko eta zentzuzkoa. Baina, nola eraiki ditugu objektu horiek eta noraino behartzen dituzte gure errealitateak?

**Diskurtso-
praktika gisa,
estatistika
diskurtsoak hiru
ezaugarri ditu
(Urla, 2012:
112): (1) ikuspegi
holista, edo
makroskopikoa,
bultzatzen du
(areago, ikuspegi
makroskopiko
legitimo bakarra
izatea lortzen
du); (2)
normalizatzailea
da (normala zer
den ezartzen du);
eta (3)
sailkapenak
eginez efektu
erabakigarriak
ditu
errealitatearen
eraikuntza
sozialean.**

irudikatzen du modu aditu bat, ez da hori soilik, edozein irudikatze ariketak bezala egia(zko) efektuak ditu¹. Hark dioenez, zenbakiak erretorika forma bat dira, pertsuaditzeko argudioak eta gobernamentu-teknika: hizkuntza, jakintza adituaren eta planifikazioen objektu bihurtzen duen lanabesa. Diskurtso-praktika gisa, estatistika diskurtsoak hiru ezaugarri ditu (Urla, 2012: 112): (1) ikuspegi holista, edo makroskopikoa, bultzatzen du (areago, ikuspegi makroskopiko legitimo bakarra izatea lortzen du); (2) normalizatzailea da (normala zer den ezartzen du); eta (3) sailkapenak eginez efektu erabakigarriak ditu errealitatearen eraikuntza sozialean. Horrela, errealitate soziolinguistikoa arrazionalizatzen du, konplexutasuna unitate bereizi eta zenbagarrien bidez sinplifikatzen du (eta Desrosièresek dioen moduan, unitate horiek baliokidetzaren sareak sortuz alderatzen ditu). Eta horrela ere, hiztun talde homogeenak sortzen ditu (Arel, 2002). Labur, han sortzen da politikak artikulatzeko erak eta eztabaida publikoan erabiltzen diren kategoriak (Scott, 1998: 87-88).

Azken alderdi horretaz luzeago hitz egingo dugu aurrerago, bertan ikusten baitugu estatistikaren eragin handiena, gure irudimena eta gure adimena pizteko indarra izan baitu kategoria sozialen bidez. Eta horrela, dio Urlak, gobernatze-tresna bezainbat, erresistentzia tresna ere izan da. Urlak, ikuspegi foucaultiar batetik, estatistikaren dimentsio politikoa nabarmetzen duen eran, guk dimentsio *sozio-ontologikoa* nabarmendu nahi dugu. Ados gaude harekin: zenbakiak borroka-eremu sinbolikoan daude; eta borrokarako armak diren moduan, errealitate soziala eraikitze eta eraldatzeko baliabideak dira. Baina, horrexegatik ere, zenbakiak haiek erabiltzen dituztenen asmoen kontra doazen efektuak izan ditzakete.

Horrenbestez, estatistikan, eta jakintza teknikoaren beste metodoetan ere, analistek zuzen-zuzenean sortu ez duten *askotariko* sozial batean esku hartzen dute eta hartarako tresna eta ekinbide berezietan antolatzen eta muntatzen dituzte objektu estatistikoak². Jakintza sozialean ere bide beretik jotzen dute aktoreek: bizi behar duten *askotarikoan* zentzuzko erabakiak eta jokaerak izateko errealitate sozialak asmatzen eta antolatzen dituzte. Egoeraren deskripzioak, esaterako, erruz egiten ditugu ezagutza arruntean, zentzua ematen diguten narrazioak ehuntzen ditugu elkarrekin, eta zentzuzkoa da haietan nork bere jokaera bermatzea. Zientziaren ospea eta itzala hazi ahala, gero eta ziurragoa da diagnostiko eta narrazio horietan jakintza tekniko eta adituaren ekarpenak erabiltzea, tekno-zientzietatik datorren jakintza berme iraungarriagoa delako: metodo horiek objektibatze era ziurragoak direlako, eta ez objektiboagoak direlako (azken hau sinesten badugu ere). Kasu guztietan, hala ere, me-

todoak eta haien bidez sortutako objektuak, hala nola horietan oinarrituko diren ekinbideak eta esku hartzeen ebaluazioak, ez dira egiaren jakintza hutsaren argitan juzgatu behar: ekintzarako direnez, efektuei begira egin behar dira judizioak.

Desrosièresen tesiek diote maiz estatistikan eraikitzen diren jakintza-kategoriak, ekintza-kategoriak eta haien ebaluazioak egiteko neurketa-tresnak batera doazela, eta elkartze hartatik lortzen dutela irauteko indarra. Sinesteko arrazoi indartsuak ematen dizkigute metodo horiek, eta horregatik ere, ekiteko bide seguruagoa.

Funtsean, *gizartea pentsatzea-gizartean ekitea-gizartea deskribatzea* batera egiten dira, aldi bereko egintzak dira, elkar sustengatzen dutenak. Desrosièresek ematen dizkigun moduan: gizartea pentsatzeko erak (merkatua, auto-erregulazioa, sarea, lehia, gobernantza, kalitatea, zikloak, epeak, mugikortasuna...), ekiteko erak (sustapena, proiektua, berrikuntza, helburuak, juizioak, ondorioak, diagnostikoa, ebaluazioa, esku hartzea, praktika onak...) eta deskribatzeko lanabesak (erakusleak, tipologiak, maiztasun indizeak, behategiak, sintomak, sailkapenak, eskalak, panelak, simulazioak, tasak...) (Desrosières, 2004b: 11). Hiru arlo horiek *neurria* hitzaren inguruan batu ahal dira: errealitateko alderdi bat neurtzen dela, edo alderdi hura eraldatzeko neurriak hartzen direla, edo neurrien eraginkortasuna neurtzen dela, kasu guztietan neurriak dira jardunaren bide eta era. Jakintza-ikerketa-ekintza zirkuluan, neurriak hartzea eta egikaritzea etenik gabeko bira da.

1.2 Errealitate soziolinguistikoaren produkzio sistemak

Gure gaiari dagokionez, bi maila edo bi izari bereizten dira errealitatea eraikitze-lanean: (1) batetik, hizkuntzak erabiliz sortzen diren harremanak, elkarrekintzak, normak edota egiturak; horiek egituratzen dute, nolabait, errealitate soziolinguistikoa. Hizkuntza praktikak, azken finean, errealitate soziolinguistikoaren egituratze bideak dira, haren egitura eta euskarri erreala, nonbait. Eta (2), bestetik, jendeek horiei buruz dituzten pertzepzio, ezagutza edota iritzi eta balorazioak. Eta oso pizuzkoak eta errealaren ezinbesteko osagaiak izanda ere, gain-geruza gisa ulertu ohi da izari hau, errealaren gaineko geruza subjektibo eta partziala. Horrenbestez, ikerketa soziolinguistikoan bereiz aztertu ohi dira: alderdi objektiboa eta alderdi subjektiboa izango balira bezala.

Jakina, ikerlariak eta adituek objektibotzat jo nahi dute eurek sortu eta eratu duten ezagutza; beste maila batean geratuko da ez-adituek egu-

Zenbakiak borroka-eremu sinbolikoan daude; eta borrokarako armak diren moduan, errealitate soziala eraikitzeo eta eraldatzeko baliabideak dira. Baina, horrexegatik ere, zenbakiak haiek erabiltzen dituztenen asmoen kontra doazen efektuak izan ditzakete.

**Hizkuntzen
egoera soziala
ikertzen denean
zeharka edo
zuzen maiz ikertu
da zein diren
hiztunen iritziak,
jarrerak, balioak,
diskurtsoak, eta
halako disposizio
psikosozialak.
Gutxiagotan,
berriz, zein den
hiztun haiek
euren
testuinguru
(sozio)linguistiko
ei buruz dituzten
pertzepzioak eta
nola eragiten
dieten euren
hizkuntza
praktikei.**

neroko elkarrekintzetan egin eta antolatu behar duten irudikapena. Hala ere, nekez bereizten dira eremu edo merkatu linguistikoen gorabeheretan eta beraietan dituzten efektuetan. Merkatu haietan ideologien, zientzien eta irudikapen sozialen produktuak hibridaturik aurkituko ditugu. Jakintza eta errealitatea eraikitze bide autonomoak eta mailakatuak izan ala ez, bai analisisan, bai diagnosi amateurrean, bai hiztunen bizipenetan, nahastuta agertzen dira, elkar sustengatzen eta bermatzen dutelako. Esan bezala, hiztun arruntek Zientziaren ikerketa teknikoan bermea bilatzen dutelako eta ikerlari adituek hiztunen praktika errealetan bermatu nahi dutelako euren jakintza. Interesgarriena, beraz, ez da zein den egiazkoagoa edo objektiboagoa eztabaidatzea; erreal *nahikara* sortzeko, eraldatzeko edota iraunarazteko, ditugun objektibatze, esku hartze eta ebaluatze bideek zein ondorio dituzten jakitea baizik. Bestaldetik, hizkuntzen egoera soziala ikertzen denean zeharka edo zuzen maiz ikertu da zein diren hiztunen iritziak, jarrerak, balioak, diskurtsoak, eta halako disposizio psikosozialak. Gutxiagotan, berriz, zein den hiztun haiek euren testuinguru (sozio)linguistikoei buruz dituzten pertzepzioak eta nola eragiten dieten euren hizkuntza praktikei. Baina, hizkuntza orotako kideek badute testuinguru linguistikoaren berri, badituzte errealitate sozio eta demolinguistikoaren zenbait datu eta badute horien gaineko iritzirik eta baloraziorik. Halabeharrez bertan jardun behar dutelako. Datu edo eza-gutza horiek, bistan da, ez dira soilik adituen ikerketen metodoen bidez lortu, bestela, bizibeharrez, lortu behar dituzte eta. Izan, lan hura lan soziala da: eguneroko berriketan eta solasaldietan sortu eta landu egiten den “egoerako definizio-diagnostiko-ebaluazioa”³.

Bistan da erabilerarekin batera beti doala ekintzan bertan inplikaturik, arauzko erabilerari buruzko gogoeta edo diskurtsoa. Hori dena areagotu eta handitu egiten da hizkuntza gutxitu eta bazterturen bat legitimatzeko prozesuetan. Baina dialektologian edo hizkeren eta erregistroen balio eta estatus sozialaren ikerketan kontuan hartu bada ere, hiztunen eza-gutza soziolinguistikoa ez da aski landu. Sinesmen eta irudikapen horiek, hala ere, elikatu dituzte txosten adituek⁴. Eta, jakina, ondorio erreal askoak izaten dituzte txosten horiek. Esan bezala, elkarri eragiten diote, batzuetan gurpil galgarri batean: eremu publikoan balekoa ez den hizkuntza, estatus baxukoa delako edo, zokoratzen badugu, gero eta gutxiago ikusi eta adituko dugu eta gero eta gehiago pentsatuko dugu inork gutxik hitz egiten duela hizkuntza hura. Ezaguna da prozesu hori hemengo bazterretan. Kontrara ere zerbait egin daiteke. Sortu ahal dugu, adibidez, erabilgarritasun eta erabilera irudirik, inpresiorik, pertzepzio-rik..., eta, batez ere, balioetsi ahal ditugu erabilera ezkutua, apalak,

txikiak, eta horrela buelta eman baztertze eta desagertze prozesuari.

Horrenbestez, eta Bourdieuren terminoak (1982) erabilia: hiztunek badakite zein den hizkuntza-eremuan dauden joko eta lehiak eta zein diren hizkuntza-merkatuan dauden balioak eta kapitalak. Badakite edo, badute ideiare bat, badute horri buruzko sentierarik. Eta, halaber, jakin dezakete haiek balioesten dutena beste merkatu batean purtzileria dela, eta egoera horiek guztiak aldakorak direla.

Euskal Herriko herri askotan ez dugu galdetu behar zein den egoera edo errealtate soziolinguistikoa. Herrira ailegatzerakoan iragartzen digute “Hemen euskaraz bizi gara” edo “Hemen euskaraz bizi nahi dugu”. Taberna, denda edo administrazio publikoen bulego askotan ere iragarriko digute zein den, gutxi asko, hango egoera soziolinguistikoa. Deskripzioak eta preskripzioak dira, euskaraz egiteko aukera ageriko horiek atzean dute araua: euskaraz egin ahalik eta gehiena, euskaraz egiteko aukera guztiak baliatu, eta hemen, egoera definitu dugu euskarak balio objektiboa, estrukturala eta predeterminatua izan dezan.

Askotan definitzen diren egoerak mikroak dira, pertsona artekoak edo truke azkar eta aldi batekoak. Baina efektua berdina da. Ikurrak eta halakoak erabiliz pertzepzioak aldatu eta bestelako errealtate soziolinguistikoa eraiki nahi dute. Antzeko bidetik, hizkuntzaren bizitza soziala ikertzen dutenek metodo eta teknika berezien bidez bestelako errealtateak eraikitzen dituzte eta indartu eta sustatu ahal dituzte hiztunen errealtatea bera. Maiz, hala egiten da kontzeptu edo kategoria arruntak ikerketetan erabiliz, edo gatazka sozialen ageriko logikak ikerketak diseinatzeko irizpide gisa hartuz. Eta horrela ere, eragin zuzen eta argia dute hiztunek “hizkuntza-eremuaz” (edo merkatuaz, edo hizkuntza-joko eta gatazka eremuaz) eta hango gorabeherei buruz dituzten eza-gutza eta iritzietan. Horregatik guztiagatik, oso arreta handia eman behar zaie bai ikerketaren bidez eraikitzen diren errealtateei, bai ikerketa haietan sustatzen eta bermatzen diren errealtate sozialei eta legitimatzen diren politikei.

2. KATEGORIAK ETA AITORPENAK ERREALITATE SOZIOLINGUISTIKOAREN PRODUKZIOAN

I

Planteatzen ari garen eztabaida epistemologiko eta metodologikoaren muinean galdera bat dugu: zein da errealtate soziolinguistikoaren unitatea? Unitatea diogunean errealtate horretan oinarritzko sorkari edo gertakaria esan nahi dugu, alegia, errealaren funtsezko osagaia. Errea-

Dialektologian edo hizkeren eta erregistroen balio eta estatus sozialaren ikerketan kontuan hartu bada ere, hiztunen ezagutza soziolinguistikoa ez da aski landu. Sinesmen eta irudikapen horiek, hala ere, elikatu dituzte txosten adituek. Eta, jakina, ondorio erreal askoak izaten dituzte txosten horiek.

Oso arreta handia eman behar zaie bai ikerketaren bidez eraikitzen diren errealitateei, bai ikerketa haietan sustatzen eta bermatzen diren errealitate sozialei eta legitimatzen diren politikiei.

litatea neurtu nahi dugunean zer hasiko gara zenbatzen? Izan, kontua ez da egiazko oinarria topatzea, baizik eta zehaztea errealitatea asmo jakinez eraikitzeke eta egia soziolinguistikoa produzitzeko, zein osagai behar dugun. Aukeran, batzuk ditugu: hiztunak (jende kategoriak edo tipoa...), hizkuntza-gaitasunak (zein, zein mailatan), jardunak (praktika jakinetako erabilera, bai eta jarduteko aukerak, jardute efektiboak, motak eta abar), jarrerak eta bestelako disposizioak (balioak, iritziak, irudikapenak, irudiak), eta azkenik, pertzepzioak eta hautemate marko zabalagoak (*framingak*, ideologiak, diskurtsoak...).

Esan bezala, balizko banako horiek eratu edo landu behar diren datuak dira, ez dira berezko gertaera gordinak. Eskuarki, neurketak hainbat unitate edo alderdi neurtzen saiatu dira, ez bakar bat. Baina garrantzia batera lerratu ohi da, besteak beste, unitate omen den hori *explanans* delakoaren osagai nagusia izaten delako. Neurketaren unitate nagusia zein izango den ebazteak baditu ondorio asko:

- Errealitate soziolinguistikoaren (ESL) eragileak gaitasunak direlakoan gaitasunak neurtzen dituenak neurketaren ondorioz lortu dituen datuetan esku hartu nahiko balu, haiak hobetzera bideratuko lituzke politikak, eta politikak ebaluatzeke berriro gaitasunak neurtu beharko lituzke. Bide horretatik, errealitatearen beste alderdi batzuk baztertu edo zokoratu litzake eta azkenean zalantza asko sortu litzake ikerketaren zioaz: gaitasunak ote ziren ikergaia, politiken emaitza ebaluatzea ote zen helburua, gaitasunak hobetze aldera egindako politikak gaitasunak edo horiek neurtzeko moduak aldatu ote dituzten eta abar.
- Antzera gertatzen da gaitasunak taxonomietan sailkatu eta kategoriak sortzen direnean. Kategoriak neurtzen dituenak, kategoriez antolatzen du ESLa eta haietan oinarritzen du ESLa eraldatzeko politikak (adibidez, kategoria jakin bat indartuz). Ondorioz, politikak ebaluatzen dituelarik, ESLa kategoriez osatuta dagoelako ustea indartu lezake.
- Erabilera neurtzen baditugu, berdin antzera gertatuko zaigu: erabilera izango dira gure ESLaren osagai nagusia, haietara bideratuko ditugu politikak eta erabilera handitzeko politikak ebaluatuko ditugu.

Aurrekoa gutxitan da horren argia. Gehienetan nahasiriko joerak ditugu ikerketa eta politiketan. Baina horien bidez ezagutza soziala egituratzen dugun era berean, ESLa zehazten dugu. Hemen Victor Pichérekin bat egin genezake: “The main question is *which indicators for which objectives?*”

(Piché, 2015: 94). Neurtzeko unitatetik erakusle nagusiak ondorioztatuko direlako, noski. Eta unitate nagusia zein den ebaztearekin batera, horiek neurtzeko arazo metodologikoak ditugu. Esate baterako: zein da “*norberak hautemandako eta aitortutako erabilera*” neurtzearen ondorioa? Azaldu gisan, pertzepzioak neurtzen ditugunean, gertaerak edo jokaerak bainoago, pertzepzio-markoak neurtzen ditugu maiz (zein diren, nola erabiltzen ditugun eta zein garrantzia duten, adibidez; baina hori dena, jokaeratzat jo nahi dugu).

Horiek horrela, zein da euskararen ESLan eragina izan duten ikerketek erabili duten unitate nagusia? Ikerketa soziolinguistikoetan garai berri bat zabaldu omen zen erakunde autonomikoen bultzadaz; hizkuntza politikak, legeak eta planifikazioak abiarazi beharra zutela eta, ikerketa “handiak” egiteari ekin zioten. Horiek aztertuko ditugu. Ikuspegi makroskopikoa eman nahian, errealitate soziolinguistikoa kuantifikatzea eta kartografiatzea izan da ikerketa horien asmo nagusia, eta dagoeneko hiru hamarkadako bidea egina dute. Jacqueline Urla horrela deskribatzen du bidai horren nondik norakoa:

“The normalization efforts of the last quarter century have produced, to borrow philosopher Ian Hacking’s phrase (1982), an “avalanche of numbers.” From the census and surveys of the early eighties to ever more rigorous quantifications of the “linguistic landscape” have come pages and pages of statistical surveys, pie charts, bar graphs, and percentages, telling us among other things **who** reads Basque, **who** can write it, **who** learned it at school, **who** learned it at home, how much it is spoken, and their demographic characteristics.” (Urla, 2012: 111).

Beltzez nabarmendu dugun hitzari erreparatu nahi diogu: *who*. Zerbait kuantifikatu bada, hiztunak izan dira. Eta haien bitartez, erabilerak edota gaitasunak. Baina haien bitartez. Oro har, beraz, bi ildo berezi eta nabarmendu nahi ditugu ibilera horretan: (1) kategorien sustapena, eta harekin tipologiaren objektibazioa; eta (2) auto-azterketa, edota auto-aurkezpena. Bi ildo horiek gaingiroki aztertuko ditugu ondorengoan. Horretarako hautu bat egin dugu, Mapa Soziolinguistikoaren bidez aztertuko dugu kategorien sustapena eta Inkesta Soziolinguistikoaren bidez auto-azterketa.

2.1 Hizkuntza-gaitasunak eta kategoria identitarioak

Mapa eta Inkesta Soziolinguistikoetan kategoriak erruz erabili dira, kasu guztietan “gaitasunak” izan dira kategoria horiek antolatzeke al-

Zein da euskararen ESLan eragina izan duten ikerketek erabili duten unitate nagusia?

**Zerbait
kuantifikatu
bada, hiztunak
izan dira. Eta
haien bitartez,
erabilerak edota
gaitasunak.**

dagai baliokideak, haietan oinarri hartuta, tipok sortu dira, gehienetan jakintza arrunteko tipok, baina askotan ere, tipo bereziak edo jakintza soziolinguistiko arruntean arrotzak. Eta, adigarria da nola joan diren kategoria horiek ugaltzen eta finagoak, xeheagoak, egiten.

Estatistika guztien oinarri eta baldintza da *baliokidetza* eremu baten sorrera politiko eta kognitiboa. Estatistikak berak lagun dezake espazio hori antolatzen, baina historian usuagoa izan da estatu-politikek eta administrazio-erregistroek lan hura egin izana. Estatistika estatuaren gobernu-erreminta izan da gehienetan, berak ematen zuen bestela ezinezkoa zen begirada makroskopikoa eta globala (estatala eta estatistikoa, hain zuzen)⁵. Baina hori egin ahal izateko, aldagaiak baliokide gisa sortu behar izan ziren. Alegia, kasu singular, partikular eta banakoak aldagai batera murriztuz eta aldagai berekotzat joz, baliokideen sorta antolatu behar izan ziren. Kategoriak handik eratortzen ziren, edo askotan legez, hori eginda jakintza arrunteko kategoriei zientziaren berme eta legitimitatea ematen zitzaizkien, indar ontologiko bereziz segurtatzen zirelarik jakintza arruntaren eta teknikoaren arteko sarearen baitan.

Euskarari buruzko ikerketetan, berriz, estatu-administrazioek ez zuten baliokideen sorta antolatu⁶. Euskaltzaleen lan ideologikoa izan zen hura. Mogelek *Peru Abarkan* “*iru euskaldun modu, prancesa, quiputza, ta bizcaitarra*” elkartu zituenean bezala, euskaltzaleek antolatu behar izan zuten euskal hiztunen arteko baliokidetza. Euskaraz hitz egitea aldagai bakarra zela ebaztea eta norbera (hiztun gisa, bederen) definitzeko erabakigarria izan zitekeela erabakitzea euskalgintza deritzogunaren eskutik etorri zen. *Baliokidetza eremua*, beraz, ondorio praktikoetarako irudikatu zen, euskara biziberritzeko diskurtso eta ekimenetan. Eta hiztun kategoriak nahiz hitz egiteko modu eta gaitasunak, hainbeste eta hain bestelakoak izanda, batzeko beharraz antolatu zen. Hala ere, batasun linguistikoaren ideia beti izan da eztabaida eta borroka gunea, eta horregatik ere, baliokidetza sailak sail bakar batera biltzeko ahaleginetan tematu da euskalgintza: alfabetatzea, euskalduntzea, hizkuntza estandarra egitea... Aha! legin horietan estatu baten gabezia agerikoa izan da; baita estatistikari balio orokorraren bermea aurrez ezartzeko orduan ere.

Ikerketa soziolinguistikoaren aurrekari zaharretan, Eliza katolikoaren erregistro eta inkestak ditugu. Euskararen kasuan, zaharrena 1587an egin zen herrien (eta hiztunen) erregistroa izan daiteke (Jimeno Jurio, 1997: 83). Trentoko Kontzilioan ezarri ziren ebangelizatze eta kontrol neurri berrien ondotik, Elizak egin zituen lehendabiziko horiek. Geroago, esan bezala, estatuek ez, zientziak hartu zuen lekukoa (Bonaparte

edo Brocaren mapak, esaterako). Eta zientziaren eskutik, euskalgintzak berak ekin zion euskaldunak eta euskararen erabilera zenbatzeari. Hasierako lanek berdintzen zuten euskaraz hitz egiteko gaitasuna, hitz egitea eta euskalduna izatea. Hirurak nahasten zituzten, hau da, herri-kategoriak bere egin zituzten, gehienetan “euskaldun” etiketaz laburturik⁷. Geroago, 70. hamarkadan, ezagutza-gaitasunari gehitu zioten bai erabilera, bai jarrera ere (Juaristi, 2013: 51).

Horrenbestez, estatu-administrazioek egin ez zuten lana, herri-ekimenez eginda zegoelarik hasi ziren ikerketa soziolinguistikoak. Kategoriak definituta zituzten hiztunek beraiek: euskaldun, erdaldun, euskaldun zaharra, euskaldun berri eta halakoak (hemen argitzerik ez dugun beste kontu bat da kontzeptu horiek, tipo horiek, nola sortu ziren).

2.1.1 Kategoriak Mapa Soziolinguistikoetan

Aurrekariak aurrekari, mapa linguistikoen ibilera 1981ean hasi zela esan daiteke⁸. Urte hartan, Eusko Jaurlaritzaren ekimenez, gaitasunari buruzko galdera bat sartu zen EAEko zentsuaren galdetegian (bost urte geroago, gauza bera egin zen Nafarroako erroldan). 1986ko datuekin argitaratu zen 1989an lehendabiziko mapa soziolinguistikoa: *Soziolinguistikazko Mapa*. 1986. *Urteko Erroldaren Araberako Euskal Autonomi Elkarteko Azterketa Demolinguistikoa*. Esan bezala, bertan jaso ziren biztanleriaren ama-hizkuntza eta hizkuntza-gaitasunari buruzko datuak. Hurrengoetan bide beretik jo zuten eta 1991ko zentsuaren galdetegian, etxeko ohiko hizkuntzari buruzko galdetu zen⁹.

Hastapeneko kategoriak zuzen-zuzenean izan ziren herri-kategorien isla: euskaldun/erdaldun ardatzeko elebidunak eta elebakarrak. Bi komunitate bereizi gisa agertzen omen ziren: “two mutually exclusive linguistic communities” dio J. Urlak (Urla, 2012: 129). Erro sakoneko kategoriak ziren eta ordurako ere nekez uler zitezkeen soil-soilik kategoria linguistiko gisa. Baina ondo islatzen zuten gairako euskaldunen ikuspegi arrunt edo natiboa. Bidean aurrera egin ahala, kategoriak ugaltu eta sofistikatuagoak egin ziren, hori bai, identifikazio arruntetatik urrunduz joan ziren, gaitasunak eta jardunetara hurbiltze aldera, baina jendetipologiak egiteari utzi barik.

III Mapa Soziolinguistikoan (2005) egindako bideari argitasuna eman nahia, *Glosarioa* izeneko atal bat gehitu zuten egileek. Bertan EAEn 1981-2001eko tartean “azterketa soziolinguistikoan erabilitako aldagaien eta kontzeptuen definizioa” emateaz gain, Hizkuntza Politikarako Sailbu-

Zientziaren eskutik, euskalgintzak berak ekin zion euskaldunak eta euskararen erabilera zenbatzeari. Hasierako lanek berdintzen zuten euskaraz hitz egiteko gaitasuna, hitz egitea eta euskalduna izatea.

Geroago, 70. hamarkadan, ezagutza-gaitasunari gehitu zioten bai erabilera, bai jarrera ere.

**BILA hizkuntza-
bilakaeraren
tipologia da,
zehatzago esan,
ama-hizkuntza
eta hizkuntza-
gaitasuna
neurtzeko erabili
ziren kategoriak
gurutzatuta
agertzen diren
tipoen bilduma
da.**

ruordetzak hizkuntza-gaitasunaren arabera egindako sailkapena azaltzen da. Berez, hizkuntza-trebetasunak gurutzatzen dituen tipologia bat da. Itxura batean, tipologia aditua eta neutroa gisa azaltzen zaigu: elebidunak, elebidun hartzaileak, eta erdaldun elebakarrak. Euskaldunak, beraz, bi taldetan agertu ziren, euskara hala moduz jakitea edota euskalduntzen ari zen jendea onetsi nahi izan balute bezala.

Sofistikazio eta teknifikazio maila igota, aurrekoarekin batera beste bi tipologia berezi aurkeztu zituzten: BILA eta ERABIL. Biak ala biak dira arestian aipatu ditugun produktu (objektu) estatistiko adituak: fabrikazio tekniko baten emaitzak eta errealitatea deskribatzeko eta antolatze bideak.

BILA hizkuntza-bilakaeraren tipologia da, zehatzago esan, *ama-hizkuntza* eta *hizkuntza-gaitasuna* neurtzeko erabili ziren kategoriak gurutzatuta agertzen diren tipoen bilduma da. Ama-hizkuntza dela eta, berriro agertzen dira jakintza arrunteko kategoriak (euskaldun zaharra, euskaldun berria, erdalduna...). Orotara, hamabost tipo agertzen baziren ere, zazpi baino ez ziren erabili azterketan; honako hauek: euskaldun zaharrak, jatorrizko elebidunak, partzialki erdaldunduak, guztiz erdaldunduak, euskaldun berriak, partzialki euskaldun berriak eta erdaldun zaharrak. Eragiketa, egia esan, ez da aski konplikatua, esaterako: *jatorrizko elebiduna* tipoa eratzen da *ama-hizkuntza biak* eta *bietan gaitasun ona* batuz.

Baina beste aldagai bat erantsi ahal zaie aurrekoei eta tipo gehiago sortu. Hala egin zuten ERABIL indizean. Kasurako, etxeko ohiko hizkuntza erantsi zioten BILAREN bertsio laburtuari. Eragiketa horrek eman zituen hogeita sei kategorietatik hamabost erabili ziren azterketan¹⁰.

2006ko Biztanleria eta Etxebizitzen Estatistikaren datuak IV. *Mapa Soziolinguistikoan* bildu ziren (2009)¹¹. Eta talde berriak agertu ziren: imigrazioari buruzko atal esanguratsu bat gehitu zioten Mapari, bertan immigranteak lau taldetan sailkatu zituzten (latinoamerikarrak, afrikarrak, europarrak eta besteak). Maila zehatzago batean estatu-jatorriaren arabera zenbaturik agertzen baziren ere (eta mapa soziolinguistiko bat izan arren) ez zen daturik ematen euren hizkuntzei buruz.

Mapa hark berrikuntza metodologiko bat ere ekarri zuen. Zentsuko datuak nahikoak ez zirelakoan edo, beste iturri batzuetako datuak jasoz atondu zen Mapa. Kontuan hartu zentsua derrigorrez erantzun behar den galdeketa ofizial baten emaitza dela. Galdera batzuk errazak eta "objektiboak" dira, beste batzuk ez. Galdeketa testuinguruan, euskarari buruzkoak nahiko aldrebesak dira. Galdetegiak hiru aukera baino ez ditu ematen euskaraz ondo ulertu, hitz egin, irakurri eta idazten al dugun

galderari erantzuteko: ondo, nekez edo ezer ez. Eta segituan beste bi galdera dakartza: (norberak) “zein hizkuntza erabili zuen lehen aldiz (hiru urte bete arte)?” eta “zein hizkuntza erabiltzen du gehien etxean?”¹².

Ez da harritzekoa, beraz, mapak beste iturri batzuen datuekin osatu izana. Beste iturri horiek, erregistroak gehienak, honako hauek izan ziren laugarren mapan: batetik, Hezkuntza Sailak jasotako selektibitatearen datuak, LOGSE tituluen eta hizkuntza-ikasketen tituluen erregistroak, eta Hizkuntza Eskola Ofizialetako euskara modalitateko ikasleen kopuruak; bestetik, Herri Arduralaritzaren Euskal Erakundeak bilduta, funtzionarioen euskara-ikasketak; eta azkenik, Helduen Alfabetatzeko eta Berreuskalduntzerako Erakundearen eskutik euskara ikasten ari ziren helduen matrikula kopuruak. Oro har, euskaraz edo euskara ikasten ari zirenen kopuruak izan ziren, beraz, bildutakoak. Ikasle horiek zein taldetan sartuko zituzten erabakitzeko erabili ziren irizpideak ez dira azaltzen Mapa Soziolinguistikoa. Hala ere, datuak ikusita ondorioztatuta ahal da, esaterako, D ereduko ikasleek elebidunen taldea handitu zutela.

Horrela uler liteke nola, 2014ko V Mapa Soziolinguistikoa, Bilbon euskaraz ez dakiten gurasoek euskaraz dakiten seme-alabak hezi dituzten (35 / 50 urte tartean daudenen batez besteko euskaldun kopuruak ez dira %20tik pasatzen). Izan ere, 2011ko Maparen datuen arabera, Bilbon 15-19 adin tartean %60,4 dira euskaldunak, 10-14 tartean %75,3, eta 5-9 tartean %68,8. Baina, operazio hau borobiltzeko, gutxitzen doan kategoria bat diseinatu zuten ikerlariak: *erdaldunak* (euskaldunak eta euskaldun hartzailleak kategoriekin batera). Maparen arabera, aipatu ditugun adin tartean Bilboko erdaldunak ez dira asko: 16,9, 6,7, 7,3, hurrenez hurren (V Mapa Soziolinguistikoa, 2014: 54). Bistan da, euskaldunak eta euskaldun hartzailleak ere erdaldunak dira Bilbon. Orduan, zer da egiaz irakurtzen ari garena? Eskola ereduak matrikulazio datuak. Eta oso datu onak dira, baina hori baino ez dira.

Dena den, horrela aurkeztuta, ez dakigu oso ondo zer irudikatu nahi den: Bilbo arin-arin ari dela euskalduntzen? Arazoa, kategorien joko horretan, eguneroko praktika soziolinguistikoekin talka egitean sortzen da. Demagun arazo epistemologiko eta metodologikoa baino ez dela, alegia, datuak hala aurkeztea aurreiritzi edo marko ideologiko batek metodoari eginiko kaltea dela. Marko hori honako hau dela esan genezake: euskarazko eredu batean ikasten ari denak hizkuntza-gaitasunak lortuko ditu, euskaraz dakienak euskaraz erabiliko du hartarako motibazio nahikoa badu, motibazioa euskaldunen arau pragmatiko nagusiak

2011ko Maparen datuen arabera, Bilbon 15-19 adin tartean %60,4 dira euskaldunak, 10-14 tartean %75,3, eta 5-9 tartean %68,8. Baina, operazio hau borobiltzeko, gutxitzen doan kategoria bat diseinatu zuten ikerlariak: erdaldunak (euskaldunak eta euskaldun hartzailleak kategoriekin batera). Maparen arabera, aipatu ditugun adin tartean Bilboko erdaldunak ez dira asko: 16,9, 6,7, 7,3, hurrenez hurren (V Mapa Soziolinguistikoa, 2014: 54).

**Hasiera batean
hitz egiteko era
zein den
adieraziko zuen
euskaldun hitzak,
baina kontzeptua
irauli dela esan
liteke: euskaraz
egiten du =
euskalduna
esatetik
euskalduna =
euskaraz egiten
du uste izatera
pasa bagina
bezala.
Euskararen
egoera gaiztotu
ahala, baliabide
praktiko-
kognitiboa izan
zitekeena,
maxima morala
bilakatu zen:
euskalduna ez
zen izango
euskaraz hitz
egiten zuena,
euskaraz hitz
egin behar zuena
baizik.**

ekarriko du («euskaldunen artean, euskaraz»); beraz, euskaraz ikasten ari den orok euskaraz jakingo du, eta euskaraz dakienez motibatu beharko dugu. Hala gauzak, ikaskuntza eta motibazioa subjektibatzea, are eta psikologizatzea ere, oso erreza izaten da. Ondorioz, joera horiekin bat egiten duten politikak eta interbentzio publikoak legitimatzen dira eta hutsal edo bigarren mailakoak bilakatu beste batzuk.

Kasu honetan gainera, bi iturri mota ezberdin nahasi ziren, batetik inkesta modukoak (zentsua nagusia) eta bestetik aipatu erregistro horiek. Inkestetan aplikatzen diren eragiketa estatistikoek bidez eraikitzen diren kategoriak tipo analitikoak direla esan dezakete eta ez dutela pertsona talde bat zehazki izendatzen edo irudikatzen (tipo ideal weberiarrek direla gutxi asko, ez dira egiazko inor, jendarteko praktiken eta posizioen bilduma pertsonifikatuak nonbait). Baina, erregistroetan agertzen direnak pertsonak dira, edo nahi izatera, egoera eta testuinguru jakinetan pertsonak egindakoak. Esaterako, ikasle horiek guztiak pertsonak dira eta hemen tipoak handitzeko edo ahultzeko erabili dira, ez jardun jakin batera mugaturik (matrikulaziora edo ikastera, adibidez) baizik eta osorik, hiztunak diren aldetik. Baina zuzena al da ondorioztatze eta hedatze hura? Erdaldunak ere izan badirela erdi lausotuta, eta euskaldunak direla erabakita, ez al da jarduera jakin eta bakar baten gainean gehiegi eraiki nahi?

Estatistikaren magia da galdera sorta txiki batekin hainbat eta hainbat kategoria sortu eta berehalakoan jende tipoak bihurtzea. Jakina, tipo analitikoak dira. Ez dugu gure burua batekin edo bestearekin identifikatu behar, ez dugu gure burua sailkatzeko erabili behar, ezta egoera batean edo bestean zein den gure portaera etiketatzeko ere. Baina, halako magia batez, hizkuntza-gaitasunak, hizkuntza ikasteko modua, eta leku jakin bateko ohiko erabilera jende mota bihurtuta ematen dizkigutenez gero, errez jausi ahal gara aurreko tentazioetan.

Ikusten denez, sofistikatze teknikoaren itxuran edo, herri-kategorietatik abiatutako ibilerak kategoria praktiko horiek indartzera jotzen du. Tipoen bidez, beraz, hizkuntza-praktikak, egoerak, aukerak, komunikazio-testuinguruak eta komunikazio-harremanak jendearen ezaugarri bilakatzen dira. Eta egoerak eta praktikak anitz, askotariko eta nahasiak izanda, tipoak ere ugaltu beharko dira. Ustez, tipo horiek errealitatearen konplexutasun larria murrizteko eta, horrela ere, atzemateko modua emango digute. Beste kontu bat da analisirako lagungarriak diren eta diagnosirako eta interbentziorako zer nolako joko-eremua deskribatzen diguten.

Hiztunen kategorien sorreran logika kognitibo bat topatzen dugu, gutxi asko, euskaldun kategoriaren oinarrian dagoena. Hasiera batean hitz egiteko era zein den adieraziko zuen *euskaldun* hitzak, batez ere hizkuntza arteko egoeretan. Beraz, komunikaziorako hizkuntza gaitasuna (orokorrean) zehazteko bidea zen, baina kontzeptua irauli dela esan liteke: *euskaraz egiten du* = *euskalduna* esatetik *euskalduna* = *euskaraz egiten du* uste izatera pasa bagina bezala. Euskararen egoera gaiztotu ahala, baliabide praktiko-kognitiboa izan zitekeena, maxima morala bilakatu zen: *euskalduna* ez zen izango *euskaraz* hitz egiten zuena, *euskaraz* hitz egin behar zuena baizik. Euskaldunen artean *euskaraz* hitz egitea izango zen gizalegezko araua.

Gure ustez inbertsio hau hizkuntza biziberritzeko bitarteko garrantzitsua izan da; zeren eta inguruan predeterminazio objektiborik (soziala eta estrukturala) ez duen praktika sozialak disposizio subjektiboetan topatu behar baitu non ainguratu eta non bermatu. Alabaina, inbertsioa emanda gero, praktika ez da abiapuntua helburua baizik: orduan, *euskalduna* ez da “*euskaraz egiten duena*”, *euskaraz* “*egin behar duena*” baizik. Arau hau da *euskararen* erabilerarako maiz aurreikusten dugun baldintza bakarra. Eta horregatik ez da oso harrigarria *euskarazko* jardunak zenbatu beharrean, *euskaldun* eta *hiztun* motak zenbatzeari eman zaion nagusitasuna. Baina, hartan hainbat arazo topatzen ditugu, hiru gutxienez:

- *Euskaldunek* ez dute bakarka hitz egiten (beraz, kopuruak baino sareak eta antolakuntza sozialak, kontzentrazioak eta jardun-guneak neurtu eta sailkatu beharko genituzke);
- *Euskalduna* kategorian sartzen direnek hizkuntza-gaitasunak izanda ere, ez dute *euskara* erabiliko besterik gabe (egoeran-egoeran mota askotako aldagaiak hartu behar dituzte kontuan);
- *Euskalduna*, kategoria bihurtuta, zein kategoria mota da hiztunentzat: linguistikoa? etnikoa? politikoa? Hizkuntza erabiltzea ote da etiketa sozial hori lortzeko bide bakarra?

Labur esan, *erabilera* ez da bermatzen soil-soilik gaitasun linguistikoa lantzen: *euskal* *hiztunek* ez dute beti *euskaraz* egiten, ez dute beti *euskaraz* egiterik; eta askorentzat *euskalduna* ez da hizkuntza kategoria hutsa, ez da *erabilera* edo *ohitura* linguistikoen deskripzioa. Alderantziz izan behar duela pentsatzen dute beste askok: *euskalduna* denak *euskaraz* egingo du. Beharra du, araua halakoa da, beraz egin egingo du. Baina behar hau ez da linguistikoa, identitariora da. Eta behar identita-

Gehienek euskaldun, erdaldun eta halako etiketen karga linguistikoa (garbi eta huts) horri karga etniko, politiko edota soziokultural larriak eransten dizkiote. Hori baita kategorien erabilera praktikoa. Hizkuntza biziberritzea ahalegin ideologiko, politiko eta kulturala da, ez soilik jarrerak eta iritziak sailean, gaitasunak eta kategoriak asmatzean eta zehaztean ere bai.

rioak, alegia, kategorien onura psikosozialak, beste modu askoren bidez lortu ahal dira aiseago.

Ikusten denez, kategoriak beraiek dira ikerketa soziolinguistikoaren alderdi garrantzitsua eta gure artean polemika gai bizia, baina ez horrenbeste ikergai (Szreter, Sholkamy eta Dharmalingam, 2004). Ez da ikertzen nola sortu, nola erabili eta zein efektuekin ibiltzen diren. Kategoría sozialak aldagai bat bereiziz, abstradituz eta isolatuz sortzen dira. Aldagai hori izaten da, jardun eta testuinguru praktikoetatik kanpo, kategorian sartuko dugun orori egotzi beharko diogun ezaugarria. Kategoría, talde gisa, beti izaten da biltzen dituen zernahikoak baino murriztagoa eta sinpleagoa¹³. Ikerketan ezin da pentsatu aldagai linguistikoa berez balio-kide-gakoa denik; ikerketak egindako operazio baten emaitza da hori. Eta, halaber, ezin da espero jendeek horrela hartuko dutenik. Gehienek euskaldun, erdaldun eta halako etiketen karga linguistikoa (garbi eta huts) horri karga etniko, politiko edota soziokultural larriak eransten dizkiote. Hori baita kategorien erabilera praktikoa. Hizkuntza biziberritzea ahalegin ideologiko, politiko eta kulturala da, ez soilik *jarrerak eta iritziak* sailean, gaitasunak eta kategoriak asmatzean eta zehaztean ere bai.

2.1.2 Norberaren aitortpen eta aurkezpenak Inkesta Soziolinguistikoetan

Bigarren ildo bati ekingo diogu esandakoaren arrastoan eta hura osatze aldera. Ohikoa izan den kritika metodologiko bat izango da ildo honen edukia: auto-azterketaren kritika. Horretarako Inkesta Soziolinguistikoak aztertuko ditugu¹⁴.

Inkesta gehienen helburuak hasieratik planteatu zirela esan dezakegu. Bigarrenean hauek aipatzen ziren berariaz: (1) hizkuntza-gaitasunaren bilakaera; (2) euskararen erabilera etxean, familiarik kanpoko gertuko komunitatean, lanean eta eremu formaletan; (3) biztanleriaren interes eta jarreretan sakontzea; (4) familia bidezko transmisioari buruzko diagnosis egitea eta (5) euskaldun berrien erakarpena eta hizkuntza-jokabidea aztertzea.

Arlo horiei dagokien informazioa, beraz, hiztunei galdetuz, eta haiek aitortutakoak balekotzat jota, bildu eta analisi estatistikoaren bidez formalizatuz eta kuantifikatuz sortu da. Teknikak baditu bere ajeak, nahiko agerian: batetik, erabileraz, gaitasunez edo jarreraz galdetzen denean, egoera horretan aitortzaileek egokitzen dituzten kodeen bidez ematen diote galderari esanahia, haiek ulertzen dutenaren arabera erantzungo dute; eta

bestetik, egoera berezia da: aitortzailea bere burua (edota bere etxeakoak) aurkezten ari da ikerketa jakin baterako. Horiek horrela, zer ote da aitortzaileek ulertzen dutena eta zein egoeratan ari dira erantzuten?

Oso aspaldiko kezka izan da hau euskal soziolinguistikan. 1999an Iñaki Larrañagak inkesta ofizialetako hiztun kopuruen gorakadak piztu omen zuen euforiari muga jarri nahian idatzitako artikuluan zioenez, neurketa horiek errealitateetik aldentzen ziren, datu guztiak “autobalorazio subjektiboetatik” zetozelako. Berekiko galdetzen zuen ea zergatik Hizkuntz Politikako arduradunek ez zuten inoiz erabilera errearen azterketa egiten. “Errealitatea gordinegia delako ote?” (Larrañaga, 1999). Bide bereko kritikak ez dira gutxi izan. Adibide pare bat: inkestatuek erantzuteko errealitateari buruzko iritzi bat eraiki behar dute eta iritzi hartan nahiak, usteak eta halakoak sartzten dira (Amonarriz eta Joly, 2007); euskara jakitea oso desberdina da herri euskaldun bateko edo erdaldun bateko hiztunentzat, oso bizi-zen desberdinak izango dituzte euskararen erabileran (Joly, 2012: 108).

Azken puntu honi jarraikiz, oso agerikoa da Inkesta Soziolinguistikoetan hiztunek ez dutela euskararen erabilera espazio orokor batean neurtzen (hau da, ez dute erreferentzia-espazio bera), ez dituzte parametro berberak erabiltzen, ezta neurtzeko sistema berbera ere. Gutxienez, kontuan hartuko beharko genuke zein den euren inguruan hautematen eta bizitzen duten egoera soziolinguistikoa. Zein den, esaterako, bizi-inguruan duten euskara-erabilera.

Badirudi beharrezkoa dela aitortzailearen disposizioak eta bizi-ingurua abstraditzea baliokideen serieak sortzeko. Baina ez dugu ziurtatzerik gauza bera neurtzen ari garenik, ezta neurtze sistema bera erabiltzen ari garenik. Gauzak horrela, badirudi auto-neurketen neurketa egiten ari dela halakoetan; eta ondorioz, adituen sofistikazio metodologiko osoa amateurren metodo arrunten gainean altxatzen eta bermatzen dela. Jakina, amateurren irudikapenak ikertzea ez da ikerketa horien helburua; baina haietan oinarritzen dira¹⁵.

Auto-azterketaren gorabeherez gain, esan dugun bezala, ikerketa bera aitortzaileak bere burua aurkezteko jokia bihur daiteke. Horrela, estrategikoki erakutsi edo aurkeztu ahal ditu eskaintzen zaizkion aukeretan hobesten dituenak edo egoera hartarako balioesten dituenak.

Hori dena oso begi bistakoa da kategorien erabileran (kategoriei dago-kienez, Mapetan ikusi duguna errepikatzen da Inkestetan). Labur esan, aitortzaileek ematen dute euren gaitasunen berri, horrekin ikerlarietipoak eraikitzen dituzte, eta inoiz ere, tipo horiek kategoria praktikokoekin guru-

Oso agerikoa da Inkesta Soziolinguistikotan hiztunek ez dutela euskararen erabilera espazio orokor batean neurtzen (hau da, ez dute erreferentzia-espazio bera), ez dituzte parametro berberak erabiltzen, ezta neurtzeko sistema berbera ere.

**Baina zein izan
zen galderaren
terminoa: euskal
herritarra edo
euskalduna? Zein
hizkuntzatan
jaso da
informazio hori?
Inkestak ez du
datu hori
ematen. Baina,
erdaraz vasco
agertzen zen
bitartean,
euskaraz euskal
herritarra erabili
zen (erdaraz ez
zen erabili
ciudadana/o
vasca/o).**

tzatzen dituzte. Nor ari da kasu horietan kategorien esanahia definitzen? Adibide bat: II Inkestan (1997-1998) “nortasunaz” galdetu egin zuten, antza denez, hainbat aukera eman zitzaizen inkestatuei “nortasun autokategorizazioa” egin zezaten: euskal herritarra, espainola, frantsesa, euskal herritar bezain espainola eta halakoak. Ondorioak honako hauek dira:

“Hala ere, nortasunari dagozkion desberdintasunik handienak hizkuntza-gaitasunaren araberakoak dira (ez jaio-tokia) (...) hamar elebidunetik zazpik (%71) dute bere burua euskal herritartzat soilik; elebidun hartzaileen artean portzentaia erdira jaisten da (%36) eta bikoiztu euskal herritar eta espainol edo frantsesetzat dutenena (%25etik %55era). Azkenik, erdaldun elebakarren artean bere burua euskal herritartzat soilik dutenak zazpirena dira (%11), euskal herritar eta espainol edo frantsesetzat dutenen portzentaia mantendu egiten da (%56) eta oso egiten du gora bere burua espainol edo frantses soilik dutenen portzentaia (%22)” (II Inkestan, 1997-1998: 29).

Hemen, funtsean bakarra den arazo baten bi aurpegiak ditugu: batetik, euskara eta erdararen artean itzulpen desegokiak egitea, eta bestetik, kategorien esanahiak ez zehaztea. Inkestak dio elebidun gehienek *euskal herritartzat* dutela bere burua. Baina zein izan zen galderaren terminoa: *euskal herritarra* edo *euskalduna*? Zein hizkuntzatan jaso da informazio hori? Inkestak ez du datu hori ematen. Baina, erdaraz *vasco* agertzen zen bitartean, euskaraz *euskal herritarra* erabili zen (erdaraz ez zen erabili *ciudadana/o vasca/o*)¹⁶. Horrela ezin dugu jakin, *euskal herritar* hitzaren atzean zenbat *vasco* izan ziren. Baina, horretatik aparte, behin korrelazio hori eginda zer pentsatu behar dugu: hizkuntzak determinatzen duela identifikazio politikoa?

Gure ustez, kategorien esanahia eta zentzua ondo zehaztu behar dira diskurtsoei buruzko ikerketak eginez. Bestela eginez gero, ezin da baztertu erantzun horiek nork bere burua “identitate legitimoen merkatuan” kokatzeko ahaleginak ez izatea (eta ez da jakingo galderek ez ote duten merkatu hura indartzen edo eraldatzen). Izan, kategoria horiek ez dira termino adituak, praktikaren kategoriak dira, jendeak bere eguneroko bizitzan erabiltzen dituen kategoriak. Ez da oso zuzena, horiek zehaztu barik, halako korrelazioak egitea. Are gehiago, tranpa metodologikoak egin ahal dizkiogu geure buruari: Inkestak ematen dizkigun datuetan badirudi bi aldagai (linguistiko, politiko, identitario ...) neurtu beharrean aldagai bera ari zirela neurtzen, alegia, aldagaiak, praktikaren kategoriak diren aldetik, bat eta ez bi direla¹⁷. Kategorien adiera ez da norberaren hautu subjektibo hutsa, jendartean eraikitzen eta erabiltzen ari diren diskurtsoen eragina baizik.

Hautu subjektiboetan edota banakatutako informazioetan oinarritzeak Pelloren egiak diruditen ondorioetara garamatzate askotan. Ikusi dugu aurrekoan, nola identifikazioa banakatzen den eta nola hautu subjektibo hutsera mugatzen den edota nola ahazten den aitortzaileek euren diskurtso eta kodeak dituztela, eta ez dutela derrigorrez bat egingo ikerketaren diseinuarekin (ez dutela, labor esan, kategoria linguistikoa eta politikoa zertan bereizi). Baina banakatzeko baditu arrisku gehiago. Nabariena agian, banakoen erantzunetan oinarritzen diren inkestetan oso ohikoa den eta guk *Txinako miraria* deritzoguna izan daiteke: munduko hizkuntza-gaitasunak ikertuko bagenitu, jendeei banaka galdetuta, eta ondoren lortutako datuak norberaren bizitokiarekin gurutzatuko bagenitu ikusiko genuke txineraz dakiten gehienak Txinan bizi direla. Nola azaldu mirari estatistiko hau? Pentsatuko ote du inork kasualitatez batu direla Txinan? Edo bertan elkartzea deliberatu dutela txinerako hiztunek? Jakin badakigu alderantziz ulertu behar dela. Izan ere, has tapena ez da hiztuna (oro har, ez da banakoa), ez praktikan, ez ikerketan, inguru soziolinguistikoa baizik.

Horrenbestez, unitatea hiztunak (eta hiztunaren aitortpenak) badira halako operazio eta interpretazio bitxiak egin daitezke. Abiapuntua ingurune sozialik gabeko hiztuna bada, pentsa liteke erabilera hautu subjektiboa dela eta hautu horri inguruneak eragiten diola. Inkesta soziolinguistikoko batean ingurunetik abiatzen ez bagara, ingurunea behin eta berriro agertuko zaigu atzeko atetik. Ezin da ahaztu edo baztertu euskara erabiltzea jokaera soziala dela, inguru sozial jakinetan egiten dena, beste hiztunekin egiten dena, elkarrekintzetako jardunetan egiten dena. Hala ere, 2011ko Inkestan irakurtzen dugu euskararen erabileran eragiten duten faktore nagusiak harreman-sarean dagoen euskaldunen dentsitatea eta euskaraz egiteko erraztasuna direla (beste hauek ere aipatzen ditu: lehen hizkuntza, gune soziolinguistikoa eta hizkuntzarekiko interesa) (V Inkesta Soziolinguistikoa, 2013: 116). Labor esan, zenbat eta euskaldun gehiago harremanetan, orduan eta euskara gehiago aurkituko dugu, eta ondorioz ere, zenbat eta euskara gehiago erabili, orduan eta euskaldun gehiago harremanetan. Arazoa da, errealitate sozial baten alderdiak bere testuinguru praktikotik erauzi eta banakatu ostean, objektu estatistikoak egiteko berriro biltzean eta korrelatiboak direla ikustean, korrelazio horiek fenomeno desberdinen eraginak direla interpretatzea¹⁸.

Jakina, zentsuak eta erroldak Modernitatean banakoak zenbatzeko, aletzeko eta antolatzeko asmatu ziren. Estatu modernoaren gobernamendu

Zentsuak eta erroldak Modernitatean banakoak zenbatzeko, aletzeko eta antolatzeko asmatu ziren. Estatu modernoaren gobernamendu teknologiak diren aldetik, banakoa eta osotasuna izan dituzte beti aztergai eta xede.

Horrez gain, dakigunari begirada makroskopiko tekniko eta adituaren legitimazioa eransten diogunean, jakintza legitimatzeaz gain, uste ohi dugu eragiteko ahalmen handiagoa izango dugula. Baina, gaur egun, eragin tresna horien lekuan harremanak eta jokaerak erregistratzeko teknologia eta metodo berriak agertzen ari dira, eta eragiteko moduak erabat iraultzen (kasurik aipagarriena, jakina, *big data* deritzona da).

teknologiak diren aldetik, banakoa eta osotasuna izan dituzte beti aztergai eta xede. Behar horien eraginpean ari gara, nonbait. Horrez gain, dakigunari begirada makroskopiko tekniko eta adituaren legitimazioa eransten diogunean, jakintza legitimatzeaz gain, uste ohi dugu eragiteko ahalmen handiagoa izango dugula. Baina, gaur egun, eragin tresna horien lekuan harremanak eta jokaerak erregistratzeko teknologia eta metodo berriak agertzen ari dira, eta eragiteko moduak erabat iraultzen (kasurik aipagarriena, jakina, *big data* deritzona da).

2.2 Bestelako helburuak, bestelako ikerketak

2.2.1 Kezka zantzuak

Kategoria eta auto-aitorpenetan oinarritutako ikerketak kolapso egoera batera heltzen ari direla susmatzen dugu. Bestela esan, ikerketa soziolinguistiko hauek bidea urratu bainoago, bidea ixten dutelako susmoa zabaltzen ari dela iruditzen zaigu. Badirudi ez digutela ondo azaltzen zergatik ez den euskararen erabilera hiztunen kopurua hazi ahala hazten. Itxura hutsa izan daiteke gabezi hori. Agian, hiztunen kopurua ez da esan bezala hazi, edo hiztun horiek isolaturik eta sakabanaturik bizi dira, edo euskaldunen kontzentrazio handiko sareak xare-xare egiten ari dira, edo. Arrazoiak arrazoi, oro har, esan liteke ohiko mapa eta inkestekin mesfidantza zabaltzen ari dela. Usuago ari da korritzen *euskaldun errealak* kartografiatzeko eta zenbatzeko eskaera. Eskaera haren muina, azken buruan, zera da: erabilera praktikoa (ohikoa eta eroso, bestela naturala deritzona) ez dela orain arteko metodo eta ikerlanetan ondo hartzen, ezta ematen ere¹⁹.

Baina honetan guztian nabarmendu nahi dugu ikerketa-logika horien ondorioz, egiten ari diren interbentzio eta efektuak zein izan daitezkeen. Gaitasunak galdetuta, hiztunak zenbatzen dituenak hiztunak ugaltzeko politikak eta interbentzioak egiteko beharra sumatu dezake eta hiztunak zenbatzen ebaluatuko ditu ekimen horiek. Eta, oso egoera soziolinguistiko ezberdinetan bizi direnen pertzepzio subjektiboen bidez erabilera neurtzen bada, hizkuntza-praktikak ugaltzeko ekimenak egiturazko eragileetatik banakoen dispozizioetara desbideratzeko joera nagusitu daiteke.

Hala ere, euskara biziberritzeak erabilera du helburu, euskara normaltea hura bizi-jarioan ohikoa eta erosoa egitea den aldetik. Horri ofizialtasunaren estatusa gehituz gero, argi dago hizkuntza politikei erabilera sustatzea eskatu behar zaiela. Hori hainbat xedetan zehazten da: erabiltzeko aukera, gune eta moduak zabaltzea eta bermatzea, erabilera

predeterminaturako dispositiboak, edo gutxienik, euskara erabiltzeko probabilitatea (*ergo* ahalmena) handitzea. Bestela esan, helburuak ez luke izan behar *euskara dakien jendea, subjektiboki hartarako motibatua*, bai- zik eta *euskaraz egiten diren jarduerak eta horretarako aukera objektiboak*.

Ikerketen eta interbentzioen helburua erabilera sustatzea bada, ikerketa-gaia *euskaraz egiten diren jarduerak eta horretarako aukera objektiboak* beharko lukete. Horrela jakin eta zehaztu genezake bai erabilera predeterminaturako dispositiboak zein diren, bai tokian-tokian zeinetan interbenitu behar den. Izan ere, praktikak testuinguru jakinetan neurtu, zehaztu eta ebaluatu behar dira: *praktika linguistikoak praktika sozialak* direla ahaztu barik, *jende artekoak eta tokian tokikoak*.

Erabilera “efektiboa” neurtzea izan daiteke beste bidea. Alegia, erabilera edo praktika inkesten bidez neurtu barik, erregistratu eta handik balio- kideen serieak eta aldikako ebaluazioak sortu. Horrez gain, erabilera efektiboa erregistratzen eta alderatzen denean, zeharka bainoago, zuzenean neurtzen eta ebaluatzen dira erabiltzeko aukerak eta politikak. Horrela, ez litzateke zuzen-zuzenean deskargatuko hiztunen gainean erabileraren “kausa” (hizkuntza bat erabiltzea borondatzeko kontu bat izango balitz bezala).

2.2.2 Praktikak neurtu, ebaluatu eta ulertu

Bestelako errealitate soziolinguistikoa eraikitzeke bestelako ikerketa- metodoak behar ditugu. Eta izan baditugu. Baditugu praktika linguistikoak zuzenean neurtzen dituztenak, eta praktika horiek gehiago izan daitezten beharrezko neurriak zein diren zehazten saiatzen direnak, baita bide hartan aurrera egiten den ebaluatzen dutenak ere.

Ezagunena Kale Neurketa da (Altuna eta Basurto, 2013). Iñaki Larrañagak, Siadeco-ko ikerlariak, proposatu zuen metodologia hau, hain zuzen, erabilpen erreala neurtzeko²⁰. Ez da arazo gabeko metodoa, baina bertute batzuk ditu gure hemengo ikuspuntutik. Metodo gisa zailtasunik edo arazorik handiena, berriro ere, serieak egite aldera aniztasuna mugatu eta askotariko aldeak berdindu beharra da. Kasu honetan, baliokidetzat jo eta gero alderatuko diren aldagaiak kaleko hizkuntza-praktikak direnez, asko dira kontrolatu (eta baztertu) beharreko eragileak. Baina, halakoetan gertatu ohi denez, arazo handiena behaketa eta erregistro egin behar duten jendeen eta erregistro-uneen aniztasuna bera da. Serietan topatu daitezkeen aldea askotan ez da aldaketa errearen ondorioa, baizik eta ikerlarien arteko aldeen ondorioa. Beraz, hiztunen subjekti-

**Baditugu
praktika
linguistikoak
zuzenean
neurtzen
dituztenak, eta
praktika horiek
gehiago izan
daitezten
beharrezko
neurriak zein
diren zehazten
saiatzen direnak,
baita bide hartan
aurrera egiten
den ebaluatzen
dutenak ere.**

**Hiztunen
subjektibotasuna
gainditzen dela
egia bada ere
hein batean
subjektibotasuna
eta
aldakortasuna
ikerlarien aldera
igaro daitezke.**

botasuna gainditzen dela egia bada ere hein batean subjektibotasuna eta aldakortasuna ikerlarien aldera igaro daitezke²¹. Arazo metodologiko honi aurre egiteko ikerlariak ondo trebatu behar dira eta erregistroak ahalik eta berdinen egin behar dira. Ez da erreza kalean bertan egiten den erregistro batean.

Datu-bilketako arazoei gehitzen zaie lortutako emaitzetatik estrapola-zioak egiteko nahia. Oro har, alderaketa kuantitatiboetan tentazio induktiboak baztertu beharko lirateke. Kasurako, kale neurketan neurtzen denarekin konformatu, edota serieak mamitsuagoak egin erregistro-uneak ugalduz eta praktiken zentzua zehaztuz (adibidez, etnografia intentsiboak eta egoerari lotuagoak eginez²²). Alabaina, erregistroak, berez, badu nahikoa baliorik. Ez da datu-bilketa hutsala, esate baterako, 2011ko Euskal Herriko Kale Neurketan 154.277 elkarrizketa eta 363.616 hiztun erregistratu ziren. Horrek badu zentzurik hizkuntzaren erabilerari buruzko jakintzan. Eta metodoa hobetzen da erregistro horiek testuinguru jakin eta zehazetan eginez gero, hau da, praktika kopuru osoa erregistratzeko aukera ematen digutenetan.

Hala eta guztiz ere, metodo honen bertute nagusia, gure ustez, azterketako unitatea bera da. Kale neurketaren bidez elkarrizketak neurtzen dira: elkar hizketak, bistan da: “Kaleko erabileraz ari garela, elkarrizketak dira behatzen eta zenbatzen ditugunak, eta elkarrizketok beti dira bi lagun edo gehiagoren artekoak (ezinbestean)” (Altuna eta Basurto, 2013: 74). Kalean egiten diren elkarrizketen erregistroak dira kale-neurketak; horrela, beraz, baztertzen da bai auto-txostena eta aitortzak, ez zaio inori eskatzen bere hizkuntza-gaitasunak aztertu eta aitortu ditzan, ezta hizkuntzen erabileraren kontu eman dezan ere. Eta gainera, oso kontuan hartzen da erabilera ororen ezinbesteko markoa jendartea dela eta horrenbestez ere, ikerketarako abiapuntua jendarte-eremua dela eta ez hiztun soila.

Kale neurketaz gain, beste erregistro mota asko izan ditugu, beharra sumatu baita behin baino gehiagotan, honako hauek esaterako (zerrenda osatu gabea da, adibide sorta bat baino ez):

- Produktu jakinen erregistroak egin dira. Adibidez, euskal liburu-gintzan aski ezagunak diren Joan Mari Torrealdairen lanak edota ikerketa bibliometriko zenbait (Artetxe, 2011)
- Testuinguruan euskararen ikusgarritasuna zein presentzia estatiko edo inerteza neurtu dituzten paisaia linguistikoari buruzko ikerketak: Hizkuntza Politikarako Sailburuordetzak, 2006-2007 urteetan, EAEko eremu publikoan zein pribatuan egindakoa, edota Donostiako Udal

Patronatuak Donostiako hizkuntza paisaiatz eginikoa (Cenoz eta Durk, 2008; Aiestaran, Cenoz eta Gorter, 2010; Gorter eta beste, 2012).

- Euskarazko eskaintzaren adierazleak biltzeko *Euskaini* egitasmoa. Potentzial handikoa baina guztiz garatu eta finkatu gabeko egitasmo honen baitan hainbat herritan neurtu da euskarazko eskaintza publikoa (Altuna eta Suberbiola, 2003)²³.

- Eta adibide zerrenda partzial hau ixteko, kontuan hartu behar ditugu komunikazio eta harreman esparru berezietako praktikak neurtzen dituzten lanak. Horietan nabarmendu nahi ditugu Internet eta sare sozialetako praktikak neurtzeko egin direnak (Sagarna, 2003; Aizpurua, 2010; Petxarroman, 2016), batez ere, UMAPen ekarpenak²⁴ eta rankingak²⁵.

Kasu guztiak jo ditzakegu praktika linguistikoen erregistrotzat: batzuk erregistro hutsa izatetik besteak baino hurbilago egonik, jakina. Batzuetan, produktuak edo produkzioa neurtu arren, produktuaren inguruko praktika hartu ahal da kontuan (hau da, produktua egiteko edo erabiltzeko jardunak). Beste batzuetan, zuzenean praktikak zenbatu beharrean, testuingurua eta harreman zein praktikaren harreman komunikatiboak izan daitezke aztergai. Horrela edo hala izan, badugu nondik jo praktikei zuzenean eragitea helburu duten politikak sustatu nahi izanez gero. Badugu praktiken politikak sustatzeko, neurtzeko, ebaluatzeko ikerketa eredurik. Errealitate Soziolinguistikoa eraikuntza praktiketan oinarrituz gero, praktiketara bideratu behar dira neurriak: ikerketa-neurriak eta ekite-neurriak. Esan bezala, alderdi kuantitatiboa eta kualitatiboa jorratu behar dira. Kualitatiboak esango digu zein den praktika baten zentzua, bere inguruan, bere jokoan, bere horretan. Hori arizale edo jarduleekin ikertu beharra dago, maiz haien esanahi partikular eta zentzu bizi eta oharkabeetatik abiatuta. Arlo kuantitatiboan, berriz, honako bi ezaugarri hauek betetzen dituzten erregistroak lehenesten ditugu: (1) praktika jakin bat bere testuinguru edo praktika-eremuan ikertzea (denbora, espazio, harreman edota praktika irizpideek mugaturiko esparrua) eta (2) eremu horietako kasu guztiak kontuan hartzea, egoki eta beharrezkotzat jo diren ezaugarriak barne.

3. ERREGISTRO BAT ETA HAREN ERABILERA: EUSKARA GETXOKO UDALAREN TWITTER KONTUETAN

I

3.1 Komunikazio-praktika bereziren erregistroak

Orain arte esandakoa adibide praktikoa batez osatu nahi dugu. Gutxi asko tesi nagusia bat aldeztu nahi izan dugu: (jende) kategoriak neurtu eta ebaluatu beharrean, (hizkuntza) praktikak neurtu eta ebaluatu behar

Arlo kuantitatiboan, berriz, honako bi ezaugarri hauek betetzen dituzten erregistroak lehenesten ditugu: (1) praktika jakin bat bere testuinguru edo praktika-eremuan ikertzea (denbora, espazio, harreman edota praktika irizpideek mugaturiko esparrua) eta (2) eremu horietako kasu guztiak kontuan hartzea.

Asko salatu da IKT berriak kontrol- eta zapaltze-teknologiak direla, askatze-teknologia ezin eragingarriagoak direla aldarrikatu den bezainbeste. Hemen hizkuntza gutxituak biziberritze aldera eraman nahi ditugu kontrol- eta menderatze-ahalmenak.

dira. Bestela esan, gure iritziz errealitate soziolinguistikoa eraldatzen lagunduko diguten ikerlanek hizkuntza praktiketara jo behar dute eta praktiketan eragiteko politikak ebaluatu behar dituzte.

Tesiaren eredu praktiko bat emate aldera, kasu azterketa bat aurkeztuko dugu. Ikerlan apal bat baino ez da, baina zuzen-zuzenean hizkuntza-praktiken erregistroei buruzko analisia izaki, aurrekoan defendatu dugun ikuspegi epistemologiko eta metodologikoarekin bat egiten duena. Horrenbestez, praktika-eremu jakin bateko erregistroa eta analisia ariketa bat aurkeztuko dugu, zuzenean hizkuntza-praktikak neurtu eta ebaluatzeko ariketa bat.

Ikerlana Sare Sozialen Analisisian (SSA) oinarritu zen. Ikergaia Getxoko Udalaren *Twitter* kontuetako euskararen erabilera izan zen²⁶. Horretarako, 2015eko urriaren 25etik abenduaren 31era arte, Getxoko Udalaren *Twitter*-eko kontu ofizialetatik igorritako edota haietara bidalitako mezuak monitorizatu genituen. Helburu hirukoitza izan zuen ikerketak: (1) hizkuntza praktikak atzematea, (2) euskarazko mezuak zein bidetatik eta zein esparrutan hedatzen ziren identifikatzea, eta (3) etorkizunean, euskararen erabilera handitzeko, aliatuak izan daitezkeen kontuak zein ziren zehaztea.

Ikerketaren eremua zertan hautatu zen eta zein ezaugarri dituen arin azalduko dugu. Batetik, *Twitter*. Bistan da sare sozial telematikoak eremu sozial bereziak direla: sarbide berezikoak direlako, dispositibo bereziak behar dituelako, edota jarduteko logika bereziak ezartzen dituelako. Horregatik ez dugu bizitza sozial zabalaren isla edo ordezkotzat jotzen. Aitzitik, berezko jardute eremu sozial bat da eta han gertatzen dena bertakoa da; gizarte bizitzan txertaturik egonda ere, ezin da partea osoaren ordezkotzat hartu. Ezaugarriak bereziak omen ditu: gazteak dira erabiltzaile gehienak, ikasmila altuagokoak... Hala izanik, galdeztzekoa da lurralde emankorra den euskarazko praktikentzat. Alde horretatik, errealitate soziolinguistikoaren ordezkoa edo adierazle zuzena izan barik ere, praktika-eremu esanguratsua izan daitekeela uste dugu. Horrez gain, metodologikoki abantaila handia du. Erreza da eremua zehaztea eta han gertatzen den guztia monitorizatzea, alegia, erregistratu ahal dira praktika guztiak eta errez jakin nor den eta norekin modu batean edo bestean ari dena.

Asko salatu da IKT berriak kontrol- eta zapaltze-teknologiak direla, askatze-teknologia ezin eragingarriagoak direla aldarrikatu den bezainbeste. Hemen hizkuntza gutxituak biziberritze aldera eraman nahi ditugu kontrol- eta menderatze-ahalmenak. Hori dela eta, kontuan hartu behar

dugu praktika minorizatuak bere burua legitimatzen dutela ikusgarri egiten diren neurrian, batez ere, espazio publiko eta zabaletan. Twitter, alde horretatik, begirada makro eta mikroa nahasten dituen teknologia da; baina zaila da erabiltzaile batentzat berak ehuntzen dituen sareei buruzko begirada makroskopikoa lortzea. UMAPen arrastoan, beraz, honelako ikerketek sustatze-politikak antolatzeko baliabideak emateaz gain, ikusgarritasun zabala eman ahal diete euskarazko praktikei.

Bestetik, Getxoko udal kontuak hautatu genituen. Getxon, Zuberogoitia anaien iritziz, “elkarlana ipar” izan dute Udalak eta euskalgintzako elkarte eta taldeek, alegia, aspaldi hasi zen Getxon euskara biziberritzeko ahalegina eta gehienetan elkarlanean aritu dira Udala eta herriko euskalgintza antolatua, egonkortasunez garatu den ekimen ildo batean²⁷. Beste herri askotan bezala Getxon ere euskararen ezagutza maila erabilera mailaren gainetik agertzen da datu soziolinguistiko ofizialetan²⁸, eta beste herri askotan bezala Getxon ere euskaltzaleek elkartzera eta antolatzera jo dute euskara erabiltzeko aukerak eta guneak sortu eta hedatu asmotan. Baina, ikerketan ez dugu euskalgintza antolatuaren lana neurtu, baizik eta Udalaren zerbitzu baten aurrean jendeak dituen erantzunak, zein nolako erabilera egiten duen zerbitzu hartaz eta, zehazkiago, zein diren Udalak euskara erabiltzen duenean jendeak dituen erantzunak.

Pentsatzekoa da legeek, arau-markoek, araudiek, erabilera-protokoloek edo plan ofizialek eragin zuzen-zuzena izango dutela Twitter-eko kontu ofizialetan. Beti ez da horrela. Alabaina, gure asmo nagusia ez da izan udal praktika ofizialak ebaluatzea, praktika horiek jendearen aldetik zein erantzun duten baizik. Zergatik? Uste dugu, euskara biziberritu, edo besterik gabe, hizkuntza ofizialen parekotasuna sustatu nahi duten politikek oinarria praktiketara behar dutela. Are gehiago, erakundeek euren jarduna ebaluatzen dutenean arau-markoak edota politika jakinak errespetatzen dituzten ebaluatzeaz gain, jendearen praktika bera hartu behar dute kontua. Bestela esan, praktikak eraldatzeko politikak neurtzean jakin behar da (jendearen) praktikak politika horien norabidean zenbat aldatu diren.

3.2 Getxoko Udalaren Twitter-eko sare sozialen analisia

Esan bezala, 2015eko urriaren 25etik abenduaren 31ra arte Getxoko Udalaren Twitter-eko kontuetatik igorritako edota haietara bidalitako mezu guzti-guztiak monitorizatu eta atzitu genituen. Kontuak honako hauek izan ziren: @bibgetxo (udal liburutegikoa), @getxogazte (gazte-entzako argibideak), @getxokirolak (kirola zerbitzukoa), @getxokirolberri (kirola taldeei buruzko berriak), eta @getxoweb (orokorra).

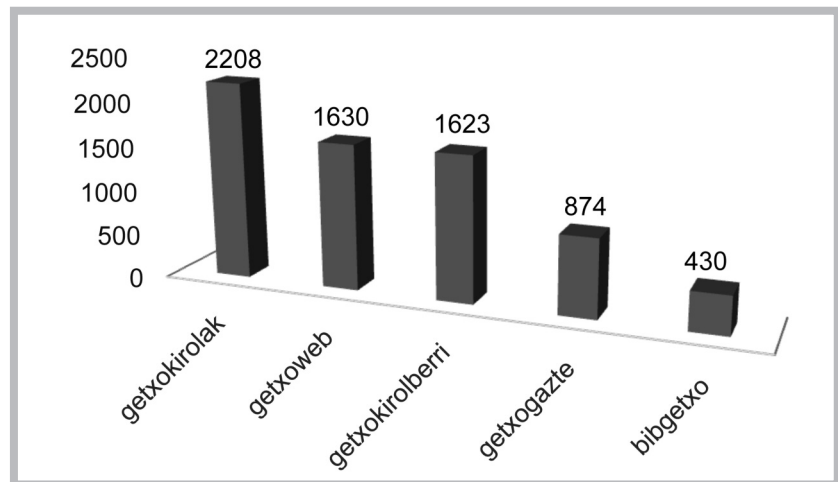
Baina, ikerketan ez dugu euskalgintza antolatuaren lana neurtu, baizik eta Udalaren zerbitzu baten aurrean jendeak dituen erantzunak.

Lehenengo urratsa, beraz, hizkuntzak zenbat erabili diren neurtzea izan da, eta kontuetan nahiz haietatik sortutako komunitateetan euskararen erabilera zenbatekoa izan den alderatzea.

Datuen tratamendurako tweet bakoitzaren hizkuntza identifikatu genuen (hartarako, *Google Spreadsheets* erabili genuen, baina bereizketa ondo zegoela ikuskatu genuen banan-banan). SSArako baliagarria izango zen datu-base bat sortzeko, lau kategoriatan sailkatu genituen txioak, mezua ulertzeko hizkuntza nagusia eta beharrezkoa zein zen kontuan harturik: gaztelerazkoak (osorik gazteleraz, edo zentzu osoa ulertzeko gaztelera jakin beharrekoak), euskarazkoak (berdin), ele bita-koak (bai euskara, bai gaztelera jakin beharra zutenak, ulertuko baziren), gainerakoak (ingeles ez eta beste hizkuntzetan). Hala eginda, datu-ba-sean hizkuntza ez zegoen erabiltzaileei loturik, baizik eta komunikazio-praktikei. Azkenik, sare analisia egiteko, *Gephi* softwarea erabili genuen (doanekoa eta irekia).

Goazen, bada, ikerketaren emaitzak aurkeztera. Jasotako eta igorritako mezuak kontuan hartuta, kontuek oso txio bolumen ezberdinak sortu zituzten, histograman ikus daitekeenez (1. Irudia).

1. irudia: Mezuen bolumena (iturria: egileak)

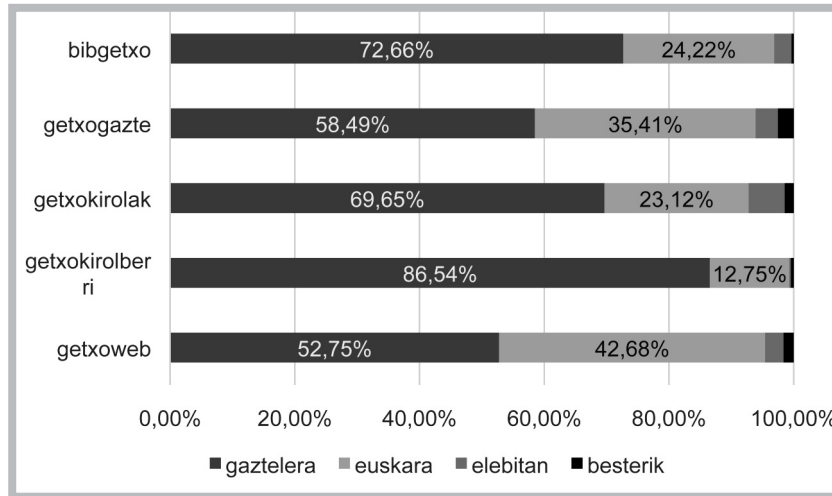

Desberdintasun esanguratsua egon ziren, beraz. Kirolari lotutako kontuak izan ziren aktiboena. Getxoweb kontu orokorra den aldetik eta denetariko argibideak eskaintzen dituen aldetik, aritze handia izatea aurreikustekoa zen, eta, era berean, zerbitzu berezikoak (gazteentzako edo liburutegikoak) apalago ibiliko zirela.

Hizkuntza-praktika neurtu eta aztertzeko, frekuentzia edo maiztasunaren arabera antolatu ahal dira datuak. Horrela, bada, kontuetan eta oro har komunitate horietan, gazteleraz, euskaraz, ele bitan edo beste hizkuntza batean ibili diren mezuen kopurua zein den zehaztuko dugu.

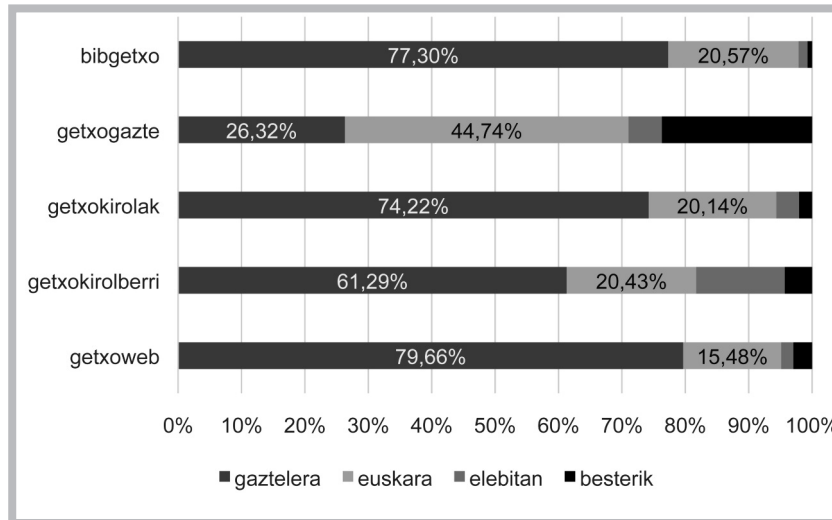
Lehenengo urratsa, beraz, hizkuntzak zenbat erabili diren neurtzea izan da, eta kontuetan nahiz haietatik sortutako komunitateetan euskararen erabilera zenbatekoa izan den alderatzea.

2. irudia kontuek erabilitako hizkuntza (egileak)

Kontu ofizialetan hizkuntza-praktika gehienak erdaraz egin dira (asmo politikoa hizkuntzen parekotasuna izan arren), eta handik eragin diren erantzun eta beste jardun gehien-gehienak ere erdaraz izan dira: erdara hazi egin da komunitatean.

3. irudia: komunitateak erabilitako hizkuntza (egileak)

Grafikoetan ikus daitekeenez, kontu ofizialetan hizkuntza-praktika gehienak erdaraz egin dira (asmo politikoa hizkuntzen parekotasuna izan arren), eta handik eragin diren erantzun eta beste jardun gehien-gehienak ere erdaraz izan dira: erdara hazi egin da komunitatean (i.e. @bibgetxo: %72,66-%77,30; @getxokirolak: %69,65-%74,22; @getxoweb: %52,75-%79,66). Kontu horietako komunitateek, euren birtxio eta inter-

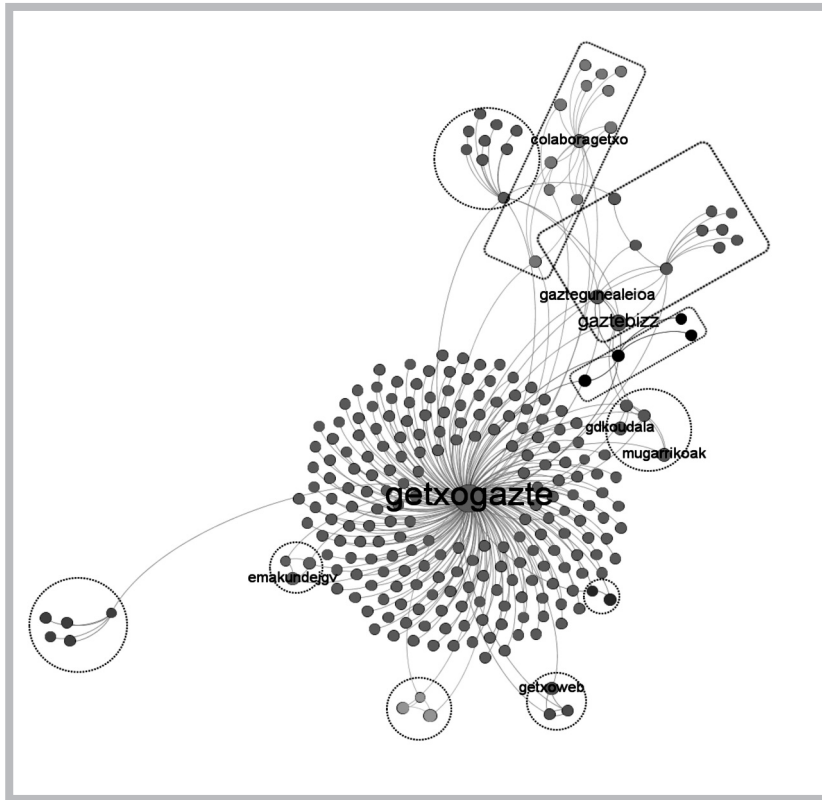
pelazioen bidez, laguntzen dute euskararen presentzia gero eta txikiagoa izan dadin, eta horrela hasieratik bertatik izan duen presentzia murrizta are eta murriztagoa egiten.

Salbuespen nabari bat dago, hala ere: @getxogazte. Kasu honetan, kontuak igorritako mezuetan erdarazkoak %58,49 baldin badira ere, audentziak hedatu dituen mezuetan euskarazkoak %44,74 dira. Hau da, bestalde ere, mezuetan gaztelera eta euskara ez diren beste hizkuntzak gehien erabiltzen dituen komunitatea (%23,68). Antzeko joera ikusten dugu @getxokirolberri kontuarekin harremanak dituen komunitatean, han praktika elebidunak egitera joera apal bat ageri baita (13,98%). Ondorioz gaztelera mezuen inpaktua gutxiagotzen da (%86,54-%61,29).

Ikerketaren hurrengo urratsa, Sare Sozialen Analisia da (SSA). SSA aztertze soziologiko eta balioztatze enpirikorako metodologia bat da. Haren bitartez, banako edo taldeen arteko elkarrekintzak behatu ditzakegu eta horrela ere harreman horietan formazio edo eraketa sozialak nola agertzen diren ikusi. Analisia grafoetan irudikatzen da. Grafoek adierazten dute zein diren hautatutako kontuaren inguruko elkarrizketak, eta eratu edo saretu ziren komunitateak.

Kontu guztien grafoak erakutsi beharrean, salbuespentzat jo dugun *getxogazterena* baino ez dugu ekarri hona (4, 5, 6, irudiak). Haietan agertzen den nodo edo lotune bakoitza Twitter kontu bati dagokio, eta ertzak erabiltzaileen arteko aipamenei²⁹. Nodoen tamaina aipamenen arabera da: zenbat eta aipamen gehiago, orduan eta handiagoak. Marrez bildutako komunitateek eta nodoen kokapenek elkarrizketako azpi-komunitateak erakusten dizkigute. Hainbat nodo etiketatu ditugu sarea hobeto ulertzeko. Adibidez, @gaztegunaleioa eta @gaztebizz kontuek elkarrizketa berberetan jardun dute aldi berean @getxogazte aipatzen zutelarik. Nabarmendu ez ditugun komunitateetako nodoek, berriz, elkarrekintzan jardun dute @getxogazterekin, baina ez euren artean; hau da, @getxogazte kontuarekin bakoitzak duen harremana da kontu horiek biltzen dituen.

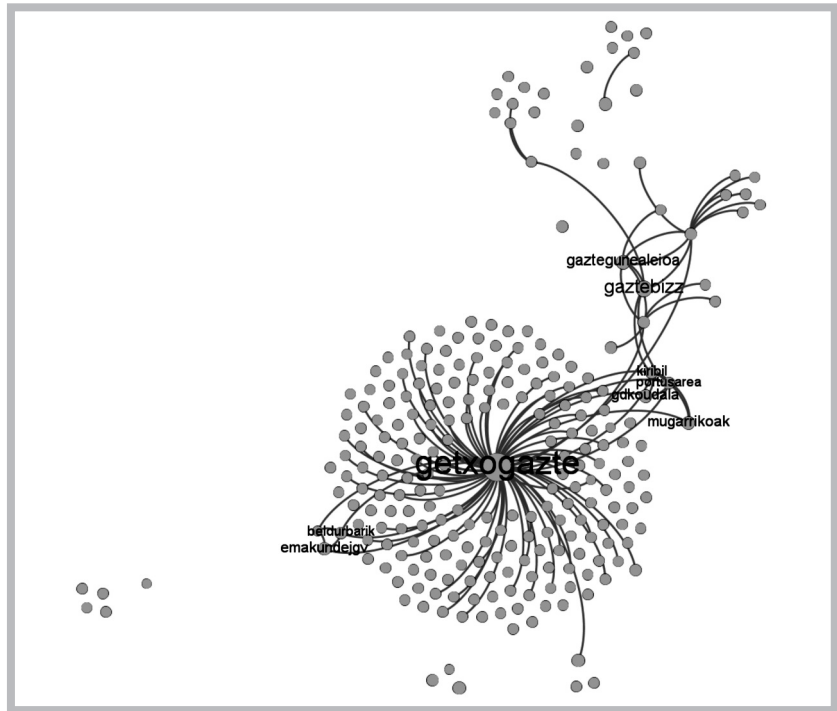
4. irudia: @getxogazte kontuaren komunitatea

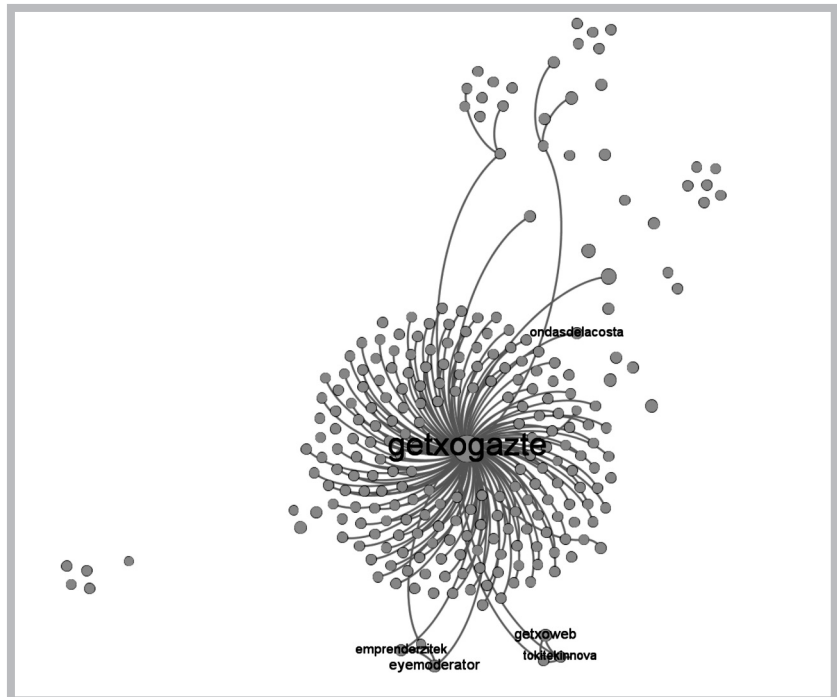
Euskarazko ertzak gutxiago izan arren, badakigu ezarri ziren komunikazioen kopurua handiagoa dela. Hemen ere etiketatu ditugu hizkuntza batean eta ez bestean jarduteko joera duten kontuak, horrela hizkuntza praktiken sareak ditugu.

Hurrengo grafoetan euskaraz eta erdaraz egindako interpelazioak ikus daitezke (5. eta 6. irudiak hurrenez hurren). Euskarazko ertzak gutxiago izan arren, badakigu ezarri ziren komunikazioen kopurua handiagoa dela. Hemen ere etiketatu ditugu hizkuntza batean eta ez bestean jarduteko joera duten kontuak, horrela hizkuntza praktiken sareak ditugu (i.e. aisialdiko talde eta gazte elkarteek euskaraz aritzeko joera dute, erdara nagusitzen da udala eta banakoen arteko komunikazioan, erakunde artekoan eta Getxo enpresa munduan). Informazio hau euskara sustatzeko abiapuntua da. Horrez gain, euskararen erabilera handitzeko eta komunikazio ildoak zehazteko orduan jakingarria da sarearen egitura zein den jakitea. Alde horretatik, kontu batzuk, kokapen estrategikoa dute: *getxogazte* (kontu askorekin elkarlotzeko ahalmen handia dutelako), *kulturleioa* eta *ukgaztea*.

5. irudia: @getxogazte kontuaren euskarazko sarea.

6. irudia: @getxogazte kontuaren erdarazko sarea.

3.3 Nola erabili erregistroa

Esan bezala, aurkeztu dugun ikerketatxo honen helburua ez da zehazki Getxoko Udalaren Twitter-en kudeaketa, ezta haren hizkuntza-politika ere. Baina ikerketa eginda, eta ondorio itxirik gabe, hainbat ohar egin daitezke erregistroa zertan erabili daitekeen erakuste aldera:

- Erakundearen aldetik euskarak sostengu eta sustapen argirik izan ezean komunikazio praktikak kasik osorik erdaraz egiten dira.
- Erakundearen aldetik hala-holako sostengurik izaten denean ere (i.e. *getxoweb* kontuak mezuen %42,68 euskaraz egin ditu) komunitatean erabat gailentzen da erdarazko jarduna. Salbuespen nabaria, *getxogazte* izan da. Eta oso esanguratsua deritzogu salbuespen horri.
- Getxoko Udalaren kontu ofizialetan euskara bultzatu eta sustatu ahal da, besterik gabe, euskarazko mezuak hedatzen laguntzen duten kontuekin harremanak ugalduz, harreman horiek lehenetsiz (i.e. birtxiokatuz, erantzunak emanez, e.a.) eta horretan erakundearen sostengua handituz.

Azkenik, ohar orokor bat egin nahiko genuke Twitter-i buruz: zaila izaten da Twitter-en ikuspegi zabala izatea, baina mezu eta jardun jario horiek, ezarian, ari dira Udalaren irudia eraikitzen. Twitter ez da soilik hedatze edo informatzeko bide bat (eta alderdi horretan, hizkuntza ofizialak parekotasunez erabiltzea komeni liteke), Twitter bada ere komunitateak sortzeko tresna bat eta erakundearen irudia zein ospea sortzeko eta hobetzeko bide bat, eta horrez gain, hainbat politikatan (euskararen erabilera, arrazismoaren kontrako jardunean edota genero berdintasunean, esaterako) eragiteko baliabide ezin hobea.

Ikerketa honek erregistro moduan zentzurik izan dezan, aldian-aldian errepikatu beharko litzateke eta beste erregistro batzuekin osatu (esaterako: zenbat euskarazko liburu eskatzen dira udal liburutegia, zenbat ikastaro egiten dira euskaraz udal kiroldegietan, zenbat kontsulta auzotarrak artatzeko zerbitzuetan, eta abar). Erregistro horien helburuak beti izan beharko luke politiken ebaluazioa: neurriak neurtu eraginkorrak diren ala ez jakiteko. Hitz gutxitan, neurtu neurriak hartzeko. Baina osatu beharko lirateke praktiken zentzuari buruzko ikerketa etnografikoekin. Kasu honetan, ikertu beharko litzateke erabiltzaileek zer zentzurik antzematen dieten euren hizkuntza praktikei, zein den hizkuntza bat edo beste hautatzeko zentzuzko arauak eta zein diren hautaketa horietan dituzten aukerak eta oztopoak.

Hori dena egin dugun hautu epistemologikoaren baitan: hitzunei bere buruari egotzitako gaitasunen edota praktiken neurketa eskatzeari uztea,

Erakundearen aldetik euskarak sostengu eta sustapen argirik izan ezean komunikazio praktikak kasik osorik erdaraz egiten dira.

Erakundearen aldetik hala-holako sostengurik izaten denean ere.

**Ikerketa honek
erregistro
moduan
zentzurik izan
dezan, aldian-
aldian errepikatu
beharko litzateke
eta beste
erregistro
batzuekin osatu.**

hiztunak auto-egozpen horien arabera kategorizatzeari uztea, eta horren ordeztu, euskaraz aritzeko aukera, baliabide eta betebeharren dispositiboak aztertzea, neurtzea eta ebaluatzea, hizkuntza-praktiken eremuen erregistroak eginez. Hori, errealitate soziolinguistikoaren eraikuntzarako politikei dagokienez. Baina, jendearen errealitatera hurbiltze aldera, hori dena osatu beharko da joko sozial zehatzetan euskarazko praktikak sustatzen edota laguntzen dituzten dispositio psikosozialak (nahiak, beharrak, arauak, zentzuak, narrazioak, irudiak...) zein diren ikertuz. Azkenik, bi ikerketa mota horietan lortutako emaitzak alderatu eta go-goeta intentsiboetan sintetizatu beharko lirateke.

4. ONDORENERAKO: PRAKTIKA ETA AUKEREN ERREGISTROAK, ETA HAI EK UGALTZEKO POLITIKEN EBALUAZIOA

Jendarteko jokaerek jendearen jokaerak egituratzen dituzte. Praktika sozial gutxituak hedatu eta egonkortuko badira, jokaera legitimo eta zentzuzkoen artean agertu behar dute. Lekua behar dute bizi-jarioan eta haren irudikapenean. Aldaketa prozesu horietan honako alderdi hauek aurkitu ohi dira: berrikuntzak edo aldaketen aurkezpena, gatazka soziokognitiboa, berrikuntzen edo aldaketen legitimazio diskurtsiboa (zentzu onartuekin artikulatuz, berriak sortu), legitimazio praktikoa (praktikaren senari erantsi), norik bereganatzea eta senez eta eginez bere egitea, berrikuntzaren erabilera arrunta, egitura(keta) berria... Prozesu horietan, beraz, zabaltzekotan eta normalizatzeotan diren praktika berriak, bestelakoak, edo gutxituak aurkeztea, zabaltzea, eta ohiko bihurtzea ezinbestekoa da.

Ohiko hizkuntza-praktikek egitura moduan jokatzeko dute, hau da, hizkuntza-portaera egituratzen dute, baina ez jendeen pertzepzio eta baloraziorik gabe (gogora dezagun: praktikarekin batera metapraktika aurkituko dugu beti; alegia, jardutearekin batera, jarduteko jakintza eta sena). Bere buruari eragiten dion prozesu zirkular baten aurrean gaude: erruz zabaltzen diren praktikek egituratzen dute portaera eta ohiko portaerak izaki bere burua legitimatzen dute. Aldi berean dira *dispositiboak*, edo joko-eremu arautuak eta araugileak, eta *disposizioak*, edo hiztunen *jokatzen-jakitea* eta jokaera sentitzea.

Aldaketa, esan bezala, praktika eta metapraktika berriak zabalduz egin behar da, arian-arian zirkulua hautsiz, eta horrela dispositibo berriak altxatzen hasita. Baina, hartan oso garrantzitsua da sustatu edo aldatu nahi diren praktiken "ikusgarritasuna" deitu ohi duguna edo bestela

esan hautemandako presentzia. Errealitate soziolinguistikoa harreman sozialetan hautemandako eta bizitako praktiketan eta balioa nahiz zentzua ematen dizkieten metapraktiketan altxatzen da. Norberaren disposizioak (gaitasunak barne) soilik praktika direnean dute eraginik joko sozialetan, hau da, egoera eratzen parte hartzen duten neurrian.

Horregatik guztiagatik defendatu dugu euskara biziberritzeko politikek zuzenean praktikak (praktika-inguruak) atontzera jo behar dutela. Eta helburua hura bada, neurriek ere halakoak behar dute: praktikak sustatu, erraztu, ikusgarri egin, hedatu, normaldu, eta neurtu, zenbatu, ebaluatu. Testuinguru horretan nabarmendu dugu jakintza adituak biziki eragiten diola jakintza arruntari. Estatistikaren kasuan ikuspegi sinoptiko, kuantitatibo eta makroskopiko batez errealitatearen irudi ulergarri eta adieraza lortzen da zientziaren legitimitateaz jantzirik. Hori dela eta, berebiziko garrantzia du jakintza aditu horrek erabiltzen duen unitatea: ontologia oso bat eraikitzen delako haren gainean. Aztertu ditugun ikerlan handiek hiztuna dute unitatetzat; hala, hiztuna bere baitan, bere gaitasun eta bere jarrerekin, bilakatzen da politiken helmuga. Eta ikerlanek eta politikek, elkarrizketak eta sustengaturik, errealitatearen oinarri hura indartzen dute, eta horrela hizkuntza jokaera indibiduala dela sentiarazi diote jendeari (soziala testuinguruaren ezaugarria izatera mugatuta).

Funtsean, banakatzeko horren bi alderdi baino ez ditugu ikusi: bata epistemologikoa (kategoria) eta bestea metodologikoa (auto-azterketak eta aitorpenak). Eta bestelako ildo bat defendatu nahi izan dugu: errealitate soziolinguistikoaren unitatetzat praktika (soziala) jotzen duen ikerketa eta ulertze-ildoak. Pentsatzen dugu, praktikak neurtzeko eta, batez ere, erregistratzeak kategorien auto-aurrezpenetarako erabilera gutxitu lezakeela eta politikak praktiketara bideratu litzakeela, eta ez banakoenengana. Eta horrela, akatsak akats, norberaren gogo, motibazio edota eskubideak betearazteko izan lezakeen grina, nahia edo erresistentziak alde batera utzita, praktiken ebaluazioa egituren gain utzi litekeela.

Adibide bat ematearren, osasun zerbitzu batean non bermatu behar dugu euskararen erabilera: bezeroen engaiamenduan?, langileen borondate onean?, erakundearen kalitate eta praktika onetan?, lan egituraketa eta antolakuntzan?, zerbitzuak hobetze eta berritzeko programetan? Badakigu, zorritzarekin, egitura eta erakundearen ebaluazio-programek askotan goitik behera deskargatzen dituztela ardurak eta erantzukizunak. Baina horretan ere aitorpenetan eta kategoriatan oinarritutako ikerketei kritikatu diegun logika bera ikusten dugu. Hizkuntza-erabilera edota lan-kalitatea prozesu eta produktu sozial eta estrukturalak dira,

Errealitate soziolinguistikoa harreman sozialetan hautemandako eta bizitako praktiketan eta balioa nahiz zentzua ematen dizkieten metapraktiketan altxatzen da. Norberaren disposizioak (gaitasunak barne) soilik praktika direnean dute eraginik joko sozialetan, hau da, egoera eratzen parte hartzen duten neurrian.

**Funtsean,
banakatze horren
bi alderdi baino
ez ditugu ikusi:
bata
epistemologikoa
(kategoriak) eta
bestea
metodologikoa
(auto-azterketak
eta aitortpenak).
Eta bestelako
ildo bat
defendatu nahi
izan dugu:
errealitate
soziolinguistikoa
ren unitatetzat
praktika
(soziala) jotzen
duen ikerketa eta
ulertze-ildoak.**

alegia, banako bakar batek aldatu, osatu edo egin ezin dituenak (eta banako edo taldeko eragile proaktibo batek aldatu nahi duenean ere, praktika eremu osoa berrantolatuz eta birdefinituz aldatu beharko duena: ezinbestean, eremuko beste eragileekin jardunez). Hortaz, ez du zentzurik banako hura neurketa edo ebaluazio unitate gisa hartzea ikerketa makroskopikoetan (ondoren, irakurketa psikologistak hedatzeko). Bizi-mundu sozialetan gutxieneko unitatea harremana da, alegia, eremu sozial batean kokatutako praktika dinamikoa eta bizitua. Banakoen gaitasunak edo ezaugarriak agregatuz ez da mekanikoki harreman jakin bat sortzen: euskara erabiltzeko gaitasunak dituztenek ez dute euskara erabiliko, ez dute euren artean euskaraz egingo, ez badiote egoerari zerbait egozten. Egoera hartarako definitu behar dute edo hartarako aurredefiniturik aurkitu behar dute. Euskaraz egitea ez da gaitasunen zenbaketaren emaitza, egoerak definitze eta arautzearena baizik. Joko sozialak, praktika sozialak, nola definitzen eta arautzen diren da kontu minimoa. Are gehiago hizkuntza anitzeko eta hizkuntza ikasleen jendarteetan.

Badakigu ikerketa soziolinguistikoetan kategoriak erabiltzen jarraituko dela. Nekez utziko zaiola hiztunak kontatzeari eta sailkatzeari; izan ere, zenbaki eta kopuru ofizialetan, inguruari begiratu ahala lortzerik ez dugun so handi eta ziurra lortzen dugula ikasi dugu eta oso guretuta dugu irakaspena. Baina gutxienez, jakitun jokatu beharko genuke. *Euskaldun* kategoriaren alde izugarritzko lan diskurtsibo eta praktikoa egin da, horren ondorioz balio erantsi sinboliko handiak ditu kategoria honek. Eta asko dira zuzen edo zeharka etekin eta hobari sinboliko horiek beretzat nahi dituztenak. Halaber, oso motibagarria izan zaio askori, bai euskara ikasteko, bai euskaraz egiteko ere. Alabaina, kategoriatzatze sozialaren bidez edota buru-kategorizatzearen bidez) behin lortuta, euskaraz egiteko premia inguruko eragileen eraginera mugatu ohi da. Kategoriatzatze praktikatik (euskaraz egitetik) askatuta, etiketa sozial huts bihur daiteke eta, ondorioz, auto-aurkezpeneko eskuragai diren beste ikur, zeinu edota jokamoldeen bitartez aiseago eskuratu. Hori da gure ustez *euskaldun* kategoriari gertatzen ari zaiona, gero eta zailagoa baita praktikan euskaraz egitearekin identifikazio itxia egitea: euskaldunek maiz ezin dutelako euskaraz egin, edo ez dagoelako behar sozialik, edo onura sinbolikoak bestela ere lortu daitezkeelako...

Euskaldun kategorian gero eta jende gehiago egonda ere, nork bere buruari gero eta hizkuntza-gaitasun handiagoak aitortuta ere, edota euskaldunen askotariko erregistroetan (D ereduan, esaterako) jende gehiago

egonda ere, ezin izango dugu bermatu euskararen erabilera, ezta euskara erabiltzeko aukeretan eragin ere. Bestela esan, hiztuna unitate eta informazio-iturri gisa hartuta, banakoen aitortpenak zenbatzen, eta tipo zein kategorietan sailkatzen, ikerketen ondorioek beti jotzen dute banakoen disposizio edo atributu desozializatuetara, eta ondorioz, tes-tuinguru edota egitura sozial errealak gutxietsi eta hiztunarengan uzten dute hizkuntzaren erabileraren erantzukizuna eta ardura: hiztunarenak dira, nonbait, euskara biziberritzearen motibazioa, eraginkortasuna eta, zergatik ez esan, ez erabiltzearen *kulpa*. ●

OHARRAK

1. Urlaren berbetan: “official statistics powerfully *shape* rather than just reflect, how we understand the world of language” (2012: 115).
2. Hau dena begi bistakoa da disposizioak neurtzen direnean eta areago ere neurketa makroskopikoetan. Oso ezagunak dira, esaterako, balioei buruz egin diren azterketen mugak eta gabeziak. Herrialde edo estaturen arteko konparazioak egiten direnean tentuz eraiki beharko lirateke. Kasurako, aztertu beharko litzateke noraino ote diren “alderatuko diren baliokideen serieen” balio haiek egoera jakinetatik kanpo iraungo duten disposizioak, edo zentzu berekoak ote diren, edo populazio oso batera zabaltzen diren disposizioak, edo herrialdeak gune homogeneous ote diren (Haller, 2002). Hau dena oso kontua hartu beharko genuke “erabilerak” edo “jarrerak” neurtzeko baliokideen serieak egiten direnean.
3. Dialektologia arloan jarrera eta balioei buruzko ikerketak ez dira gutxi eta maila askotan egin dira (ikus., Long eta Preston, 2002; Preston, 2000). Baina, berriro, zein da gure inguru soziolinguistikoak dugun ezagutza? Zelan eragiten dio gure jarduerari? Ikerketa ildo horri, etnometodologoei jarraituz, etnosoziolinguistika deitu geniezaioke; linguistikari dagokionez, *folk linguistic* ere erabili izan da (Niedzielski eta Preston, 2000).
4. Esaterako, hitanoa erabiltzeko arauak ezagutza pragmatikotzat jo ditzakegu, hau da, ekintzan inplikaturik dagoen jakintza (*emic*); baina hitanoari buruzko lan etnolinguistikoek, edo filologikoek, edo soziolinguistikoek ere, eragin (ahal) diote erabilera horri. Batez ere, ikerketei politika edo ekimen batek jarraitzen badie, eta ondoren esku hartzea ebaluatzeko ikerketaren bat egiten bada.
5. James Scotten ustez, estatuagileek populazioak eta paisaiak moldatu zituzten erregistroen teknikan egokitu zitezen, horrela gobernu zentralizatuaren objektu irakurterrazak b ilakatu ziren, hartara, tipifikazio sorta ugari eraikiz (Scott, 1998, 2009). Estatistikak berebiziko garrantzia izan zuen estatugintza hartan.
6. Espainiar eta frantziar estatuek “gorputz bakarreko nazioa” eraiki dutenez gero, ez dute ez hizkuntzarik, ez etnariak, edo antzeko banaketarik neurtu: ez dituzte kontuan hartu, ez dituzte gobernatzeko gai edo baliabidetzat jo. Aitzitik, Frantziar legez debekatu zuten euren neurketa ofiziala (Blum, 2002). Kategoria horiek sortu, landu eta kontatu direnean, nazio-estatuaren errealitate ofizialaren kontra izan da, edo haien logikaz kanpo. Alde horretatik, James Scottek dioten moduan, kategorija gordinak izan dira, estatu-aparatuek sukaldatu gabekoak (Scott, 1998: 22). Arraza, etnia edo hizkuntza baztertutako kasu gutxi batzuetan erabili dituzte inguruko nazio-estatuak, ijitoena nabarmena. Oso bestelakoa izango zen gure historia espainiar estatuak erregistro etnikoak egin balitu eta, esate baterako, “*vizcainia*” zeritzon estatus juridikoaren erregistroa etnifikatu balu. Gure kultura politikoa eta epistemologia soziologikoak ere desberdinak izango ziren.
7. Adibidez, Odon Apraizek bere *El vascuence en Vitoria y Alava* ikerlan klasikoan, *vasco-parlante* eta *euskeldun* hitzak erabili zituen (neurri batean kategorija teknikatortzat jota); bertan kontatzen denez Asparrenan euskaldunei *vasco* esaten zieten. Apraizek termino horietara

biltzen zituen hizkuntza-gaitasuna, balizko erabilera eta pertsonak beraiek.

8. 1983an argitaratu zen *La lucha del Euskera/ Euskararen borroka* (EJ-GV) eta lan horretako datuak erabiliz *Atlas lingüístico Vasco/Euskal Herriko Hizkuntza Atlas*a argitaratu zen 1984ean, J. I. Ruiz Olabuenaga soziologoak zuzenduta.

9. *Ama-hizkuntza eta etxean erabilitako hizkuntza* kategoriak Quebecetik ekarri ziren (ezaguna da R. Bourishen eragina). Han, antza denez, kategoriak sortu ziren frantsesaren erabileraren bilakaerari jarraitzeko, baina testuinguru jakin batean: hainbat aldatagatik (esaterako, 1981etik aurrera erroldetan nor bere buruari jatorri etniko batzuk emateko aukera zabalzeagatik) kategoria etnikoak alferrikakoak bilakatu zirenean, hizkuntza-kategoriak erabiltzen hasi ziren. Garai hartantxe ere, diskurtso nazionalistak hizkuntza aldera jo zuen. Hala, identitatea etnia edo jatorritik hizkuntzara lerratzean, hizkuntza bihurtu zen jatorri-marka (jatorri-adierazleak dira ama-hizkuntza eta etxeko hizkuntza) (Piché, 2015: 93-94).

10. Honakoak, zehazki: euskaldun zahar aktiboak, euskaldun zaharrak bietan aktiboak, euskaldun zahar pasiboak, jatorrizko elebidun aktiboak, jatorrizko elebidunak bietan aktiboak, jatorrizko elebidun pasiboak, partzialki erdaldundu aktiboak, partzialki erdaldunduak bietan aktiboak, partzialki erdaldundu pasiboak, euskaldun berri aktiboak, euskaldun berriak bietan aktiboak, euskaldun berri pasiboak, partzialki euskaldun berri aktiboak, partzialki euskaldun berriak bietan aktiboak, eta partzialki euskaldun berri pasiboak.

11. Estatistika honen egilea EUSTAT da. Hainbat iturri erabili omen ziren: Biztanleriaren Erregistroa, 2006ko Demografiako eta Balidazioko Inkesta (DBI06), Biztanleriaren Jarduaren Arabera sailkatze inkesta (BJA), Lan Merkatuaren Zentsua (LMZ), eta 2001eko Biztanleriaren eta Etxebizitzen Zentsua. V Mapan (2014) ere metodologia mistoa erabili zen, 2011ko zentsua osatze aldera honako iturria erabili ziren: EUSTATEko Biztanleen Erregistroa, Administrazio-jatorriko informazio estatistikoa, INEren Biztanleriaren Zentsua (inkesta). Horrenbestez, lehendabiziko mapen metodologia guztiz gainditu zen erakuntza estatistikoa ageriagoan utziz.

12. INE 2011; iturria: http://eu.eustat.eus/estadisticas/censo/censos2011_cuest_e.pdf

13. Taldea parteak baino *gehiago* izaten da ez dituelako parteak bere osotasunean zenbatzen edo taldekatzen, soilik baliokide egiten dituen aldagaia hartzen die kontuan; alegia, taldekatzeak sinplifikatzen du taldekatzen duena. Horregatik ere, taldea beti izaten da parteak baino *sinpleagoa*, eta konplexutasun *gutxiagokoa*. Eta horrexegatik ere, bizitza sozialean jende arteko harremanen efektu psikosozialak beti doaz taldekatze edo kategorizatze kognitiboaren efektuetatik harago. B. Latouren hitzetan (2011: 806): “What is a collective phenomenon once you deploy all the information you have about individual associations? It is certainly not something superior to the web they form by sharing their profiles. What is it then? Probably something inferior, something smaller than the parts. This is what Tarde always objected to with Durkheim: the whole is necessarily less complex than the individual who makes it possible...”.

14. Bost izan dira ofizialak iritzi daitezkeenak. Nafarroa Garaian lehendabizikoa, *Distribución de la población navarra según el nivel de euskera, basado en los datos del padrón de 1986* izan zen. 1995ean agertu zen *Euskara Nafarroan zertan den* (Vilches et al., 1995). EAEn Lehendabiziko Inkesta soziolinguistikoa 1991n egin eta 1995ean argitaratu zen, *Euskararen Jarraipena* izenarekin. Bigarrenetik aurrera Eusko Jaurlaritza, Nafarroako Gobernua, eta EKE aritu dira elkarlanean (argitaratzeko orduan gutxienez). Bigarrena, 1996koa da, baina 1997an argitaratuta (Nafarroakoa 1998an, Iparraldekoa 1999an). Hirugarrena, 2001ean egin eta bi urte geroago plazaratu zen. Laugarrena, 2006koa, 2008an argitara eman zen; eta azkena, Bosgarrena, 2011an eginda, 2013an argitaratu zen.

15. Inkesta Soziolinguistikoetatik aparte, oso argi ikusten da hori dena Arrue ikerketan (Eusko Jaurlaritza, 2013). Ikerketa horretan muturrera eraman zen hiztunen auto-azterketarekiko konfiantza metodologikoa. Izan ere, hango aitortzaileak haurrak eta gazteak ziren: Lehen Hezkuntzako 4. mailakoak (10-11 urteko haurrak) eta DBHko 2. mailakoak (15-16 urte). Haiek erantzun behar izan zuten zenbat erabiltzen zuten euskara eskolan,

gela barruan, gelaz kanpo, irakasleekin, lagunekin eta abar. Euren jarrearen kontu emateaz gain, beren jokoerak zehaztu eta kuantifikatu behar izan zituzten. Beraz, (talde bi horietako) populazio osoari egindako itauntzearen ondorioz sortu zen erregistroa gaztetxo horien auto-azterketa fin eta zehanean oinarritu zen. Hau da, ikerketa osoaren oinarria gazteen inpresioak izan ziren (honetaz, luzeago, ikus: Apodaka, 2013).

16. Erdarazko bertsioaren pasarte honetan ikus dezakegu terminologia zein den (eta esan barik doan diskurtsoa): “la gran mayoría de los euskaldunes considera que para ser vasco de verdad hay que saber hablar euskera (81%en Navarra; 79%en el País Vasco Norte y 73%en la Comunidad Autónoma Vasca), mientras que más de la mitad de los erdaldunes tanto de la Comunidad Autónoma Vasca (66%) como de Navarra (51%) están en desacuerdo con tal afirmación” (II Encuesta Sociolingüística, 1997: 29). Zein ote da *vasco de verdad* delakoaren itzulpena: euskaldun hutsa?, egiazko euskal herritarra? Nola interpretatu datu hori? Euskaldunek uste dutela *euskalduna* izateko euskara jakin behar dela, edo euskaldunek uste dutela *euskal herritarra* izateko euskara jakin behar dela?

17. Inkestan diotenez bi serie ezberdin ari dira koerlazonatzen: hizkuntza-kategoriak eta identitate politikoaren kategoriak. Baina emaitzak ikusita esan genezake serie bakarra dela jende gehienarentzat (euskaldunentzat gutxienez). Ez dago guztiz jakiterik, falta zaigu diskurtso-ikerketa. Hala ere, emaitzak ikusita estatistikoki kolonealitate arazo bat dagoela pentsa liteke. Estatistikoki, korrelazio horrek ez digu ezer esaten: fenomeno bera ari da neurtzen, aldagai bi direlako ustean.

18. Beste adibide bat, etxeko erabileran eragiten duten faktoreen korrelazioak (berriro ere eragin gisa emanda), honako hauek omen dira: euskaldunen dentsitatea (0,755), euskaraz egiteko erraztasuna (0,720), gune soziolingüistikoak (0,629), eta lehen hizkuntza (0,587). Horren arabera, euskara etxean erabiltzen da etxeko gehienak euskaldunak direnean, euskaraz egiteko erraztasuna dutenean, eta inguruan ere euskaraz egiten denean (V Inkesta Soziolingüistikoak, 2013: 116). Ustez, aldagaiak biltzen edo korrelazonatzen ari direlarik, praktika-inguru baten ezaugarriak ematen ari dira. Ondo dago praktika-inguru horiek zehaztea eta neurtzea, baina ez da zuzena inguru horien ezaugarriak eragile independente gisa hartzea. Bestela ere, interesgunea ez dago hor, kontrara doazen kasuetan baizik: nonbait, etxe batzuetan nahiz eta euskaldun asko ez egon, euskaraz gaitasun handirik ez izan eta gune erdaldun batean bizi, euskaraz egiten omen da.

19. Ez da ezinegon horren azterketa gure lan honen helburua, baina adibide gisa oso esanguratsua izan zen Sustatuko elkarrizketa hau: *Euskararen mapa berrien premia: hiztun errealen mapak* (2016/01/08). Bertan ikus daitezke hainbat ahalegin hiztun erreala (ez alegiazkoak) neurtzeko eta kokatzeko.

20. “Euskararen Erabilpen Errealak Gipuzkoan: Leku Publikoetan, Udal Erakundeetan, Gizarteko Zerbitzuetan” izeneko komunikazioa aurkeztu zuen 1985ean, Getxoko *Hizkuntza Minorizatuen Soziologia* Kongresuan (Juaristi 2013: 53).

21. Hizkuntzen Kale-Erabilera VI Neurketaren txostenean dioten legez: “Neurtzaileek ere ez dute interferentziarik eragiten, alegia, hiztunari ezer galdetu gabe, norbanakoaren subjektibotasuna albo batera utziz, entzun eta elkarrizketaren hizkuntza jasotzen da, hiztunaren adina, sexua eta haurren parte-hartzearen informazioarekin batera”. <http://www.sociolingüistika.eus/files/VI%20Kale%20Neurketa-%20Emaitzen%20txostena.pdf>

22. Hortik doa, Jacqueline Urlak diona *Hizkuntza-erabilera behaketa bidez neurtzeko Gida Metodologikoa*: “Baina, emaitzak azaltzeko, beharrezkoa da, berriro ere, datu horiek beste ikerketa sakon batzuekin osatzea, eta aztertzea zein diren dagozkien hizkuntzekin lotutako balio sinbolikoak, hizkuntza-aukeraketa eragiten duten arauak eta sortzen ari den hizkuntza-merkatuari buruzko ikerketak.” (Urla, 2013: 20). Interesgarria da merkatu linguistiko kontzeptuaren haritik aztertzea hiztunek nola eraikitzen dituzten balioak eta zentzuak, bai, baina baita ere nola erabakitzen den (edo ez) egoeran-egoeran erabiliko den hizkuntza. Horregatik, merkatua bainoago, merkatuak eta mikromerkatuak zehaztu beharko genituzke; dena den, merkatuaren metaforak mugak ditu: hizkuntza kontuetan

ez dugu merkatu (liberalik) aurkituko, ez da banako hiztunen elkarrekintzetatik azalera-
tzen den araupeko eremu bat.

23. Arrasaten 2008an egindako neurketaren txostena, hemen eskura: <http://www.arrasate.eus/eu/udala/udal-sail-eta-zerbitzuak/euskara/beste-gai-batzuk/euskaini>

24. Adibidez, ikus: Twitterreko euskal komunitatea eta euskararen erabilera: 2015eko irai-
leko estatistikak (2015-10-23). <http://umap.eus/albisteak/twitterreko-euskal-komunitatea-eta-euskararen-erab/>

25. <http://umap.eus/ranking>

26. Hemen ikerketaren parte bat baino ez dugu aurkezten. Izatez, ikerketa proiektu handi-
diago baten atala da, zehatz esan, Soziolinguistika Klusterraren eta EHUko ikerketa talde
baten elkarlaneko *Jendaurrean Erabili* proiektuaren atala. Analisiaren testuingurua zehaz-
teko lagungarriak izan dira proiektu haren baitan Getxoko udal teknikariekin egindako
hainbat elkarrizketa. Eskerrak eman behar dizkiegu elkarrizketetan parte hartu zuten J.
Arakamari, X. Aranguenari eta M. Rodriguezi. Eta, oro har, Getxoko Udalarari. Eta jakina,
ikerlari aritu den Uxoa Anduaga soziologoari.

27. Zuberogoitia anaiek (2014: 560) Getxoko politika horiek Bilbon gertatuarekin alderatuta
ondorioztatu dute datu soziolinguistiko ofizialetan Getxokoak hobeak izatearen arrazoia
elkarlan hura izan daitekeela.

28. Eustaten arabera 2011n %28 ziren euskaldunak, %32 euskaldun hartzaileak. Erabilerari
dagokionez, Soziolinguistika Klusterraren arabera, 2011n %9koa (Zuberogoitia eta Zube-
rogoitia, 2014: 559).

29. Ertz bakoitzak aipamen-harreman bat islatzen du. Ertz batzuek aipamen bakar bat eta
beste batzuek, ordea, hainbat adierazten dituzte, denbora tarte horretan errepikatu diren
aipamenak jasoz. Sarea zuzendua da (i.e., ertzek badute norakorik eta ez dira halabeharrez
simetrikoak) eta haztatua (i.e., ertzek pisua dute, ordeztzen dituzten aipamen kopuruaren
arabera, hau da, lotune bakoitzaren tamaina beste kontuetatik jasotako aipamen kopuruaren
arabera haztatu da). Horrez gain, Gephi-ren bidez modulartasun-probak eginez, komuni-
tateak bereizi dira eta koloreetan desberdindu. Komunitateak zehazteko Gephi-k talde-
barneko ertzen bolumena maximizatu eta talde artekoena minimizatzen ditu, eta hala sor-
tzen duen komunitate bereizketari esangura estatistikoko zifra bat ematen dio.

BIBLIOGRAFIA

Aiestaran, J.; Cenoz, J. eta Gorter, D. (2010). "Multilingual cityscapes: perceptions and preferences of the inhabitants of Donostia-San Sebastián". In: E. Shohamy, E. Ben-Rafael & M. Barni (arg.) *Linguistic landscape in the city*. Bristol: Multilingual Matters, 219-234.

Aizpurua, J. (2010). "Gizarte-sareak + Euskara 2.0". Udaltop. www.udaltop.eus

Altuna, O. eta Basurto, A. (2013). *Hizkuntza-erabilera behaketa bidez neurtzeko Gida Metodologikoa*. Gasteiz: Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen Zerbitzua.

Altuna, O. eta Suberbiola, P. (2003). "Euskaini: euskarazko eskaintzaren adierazlea" in *Bat: Soziolinguistika aldizkaria*, 46 (79-93).

Amonarriz, K. eta Joly, L. (2007). "Hizkuntzen kale erabileraren neurketa 2006" in *BAT aldizkaria*, 62, 141-146.

Apodaka, E. (2013). "Arrue proiektuaren Ebaluazio diagnostikoa 2011 ikasleen hizkuntza erabileraren datuak txostenari buruzko gogoeta" In

- Eusko Jaurlaritzako Hezkuntza eta Hizkuntza Politika eta Kultura saila eta Soziolinguistika Klusterra. *Ikasleak Hiztun. 2011ko Arrue Proiektua*. Gasteiz: Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen Zerbitzu Nagusia, 189-195.
- Apraiz Buesa, O. (1950). *El Vascuence en Vitoria y Álava en la última centuria* (kopia mekanografiatua). <http://bvvpb.mcu.es/es/consulta/registro.cmd?id=411682>
- Arel, D. (2002). "Language categories in censuses: backward- or forward-looking?" in D. I. Kertzer & D. Arel (arg.) *Census and identity. The politics of race, ethnicity, and language in national censuses*. Cambridge: Cambridge University Press, 92-120 or.
- Artetxe, K. (2011). *Euskararen aurrerabidea zientzia eta goi mailako esparruan. Azterketa bibliometrikoa*. Gasteiz: Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen Zerbitzu Nagusia.
- Berger, P. eta Luckmann, T. (1966). *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*. New York: Anchor Books.
- Blum, A. (2002). "Resisting identity categorization in France" in D. I. Kertzer & D. Arel (arg.) *Census and identity. The politics of race, ethnicity, and language in national censuses*. Cambridge: Cambridge University Press, 1-42 or.
- Bourdieu, P. (1982). *Ce que parler veut dire. L'économie des échanges linguistiques*. Paris: Fayard.
- Bourdieu, P. (1994). *Raisons Pratiques. Sur la théorie de l'action*. Paris: Seuil.
- Cenoz, J. eta Gorter, D. (2008). "Hizkuntz paisaiaren ikerketa". *Erabili.eus*. http://www.erabili.eus/zer_berri/muinetik/1207819885
- Desrosières, A. (1989). «Comment faire des choses qui tiennent: histoire sociale et statistique» in *Histoire & Mesure* V. 4 N. 3. 225-242.
- Desrosières, A. (2004a). *La política de los grandes números*. Barcelona: Melusina.
- Desrosières, A. (2004b). "Enquêtes versus registres administratifs: réflexions sur la dualité des sources statistiques" in *Courrier des statistiques*, 111.
- Eusko Jaurlaritz (1983). *Euskararen borroka. Oinarrizko inkesta bat: eza-gutza, erabilera, jarrerak*. Gasteiz: Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen Zerbitzu Nagusia.
- Eusko Jaurlaritz (1989). *Soziolinguistikazko Mapa. 1986. urteko Erroldaren araberrako Euskal Autonomia Elkarteko azterketa demolinguistikoa*. Gasteiz: Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen Zerbitzu Nagusia.
- Eusko Jaurlaritz (1997-1998). *II. Soziolinguistikazko Mapa (1991)*. Gasteiz: Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen Zerbitzu Nagusia.
- Eusko Jaurlaritz (2003). *Encuesta Sociolingüística de Euskal Herria 2001. La continuidad del euskera III*. Gasteiz: Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen Zerbitzu Nagusia.

- Eusko Jaurlaritza (2003). *Euskal Herriko Soziolinguistikazko Inkesta 2001. Euskararen Jarraipena III*. Gasteiz: Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen Zerbitzu Nagusia.
- Eusko Jaurlaritza (2005). *III. Mapa Soziolinguistikoa (2001)*. Gasteiz: Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen Zerbitzu Nagusia.
- Eusko Jaurlaritza (2008). *IV Encuesta Sociolingüística. 2006: Comunidad Autónoma Vasca, País Vasco Norte, Navarra, Euskal Herria*. Gasteiz: Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen Zerbitzu Nagusia.
- Eusko Jaurlaritza (2008). *IV. Inkesta Soziolinguistikoa. 2006: Euskal Autonomia Erkidegoa, Iparraldea, Nafarroa, Euskal Herria*. Gasteiz: Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen Zerbitzu Nagusia.
- Eusko Jaurlaritza (2009). *IV. Mapa Soziolinguistikoa (2006)*. Gasteiz: Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen Zerbitzu Nagusia.
- Eusko Jaurlaritza (2013). *V Encuesta Sociolingüística. 2011: País Vasco, Comunidad Autónoma Vasca, Navarra, País Vasco Norte*. Gasteiz: Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen Zerbitzu Nagusia.
- Eusko Jaurlaritza (2013). *V. Inkesta Soziolinguistikoa. 2011: Euskal Herria, Euskal Autonomia Erkidegoa, Nafarroa, Iparraldea*. Gasteiz: Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen Zerbitzu Nagusia.
- Eusko Jaurlaritza (2014). *V Mapa Soziolinguistikoa (2011)*. Gasteiz: Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen Zerbitzu Nagusia.
- Eusko Jaurlaritza, Nafarroako Gobernua eta EKE (1997-1998): *Euskal Herriko Soziolinguistikazko Inkesta 1996. Euskararen Jarraipena II*. Gasteiz: Eusko Jaurlaritza, Nafarroako Gobernua, EKE.
- Eusko Jaurlaritza. Hizkuntza Politikarako Sailburuordetza . Aizpurua, X. (1995). *Euskararen Jarraipena I*. Gasteiz : Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen Zerbitzu Nagusia.
- Eusko Jaurlaritzako Hezkuntza eta Hizkuntza Politika eta Kultura saila eta Soziolinguistika Klusterra (2013). *Ikasleak Hiztun. 2011ko Arrue Proiektua*. Vitoria-Gasteiz: Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen Zerbitzu Nagusia.
- Gorter, D.; Aiestaran, J. & Cenoz, J. (2012). "The revitalization of Basque and the linguistic landscape of Donostia-San Sebastian" in D. Gorter, H.F. Marten eta L. Van Mensel (arg.) *Minority Languages in the Linguistic Landscape*. Basingstroke: Palgrave-MacMillan. 148-163 or.
- Hacking, I. (1999). *The Social Construction of What?* Harvard: Harvard University Press.
- Haller, M. (2002). "Theory and Method in the Comparative Study of Values. Critique and Alternative to Inglehart" in *European Sociological Review*, vol. 18, 2, 139-158.
- Hizkuntza Politikarako Sailburuordetza (2007). Hizkuntza paisaiaren azterketa. <http://www.euskara.euskadi.eus/r59-14154/eu/conte>

- nidos/informacion/euskararen_egoera_lan_munduan/eu_00151/hizkuntza_paisaia_azterketa.html
- Jimeno Jurio, J. M. (1997). *Navarra. Historia del Euskera*. Tafalla: Txalaparta.
- Joly, L. (2012), "Demolinguistika: inkesta soziolinguistikoa eta kale neurketak" (I) in *Jakin*, 191, uztail-abuztua, 107-113 or.
- Juaristi, P. (2013). "Ikergaien araberako hamazazpi ikerlerro euskal soziolinguistikan" in *BAT Soziolinguistika Aldizkaria* 86 (1) 49-72.
- Kertzer, D. I. eta Arel, D. (arg.) (2002). *Census and identity. The politics of race, ethnicity, and language in national censuses*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Larrañaga, I. (1999). "Euskararen egoerari buruzko ikerketak: euforia giroa ala konfusio-zeremonia?" in *Zenbat Gara*. 3 <http://www.zenbatgara.org/eus/txostenak/larranaga-zg3.htm>
- Latour, B. (2011). "Networks, Societies, Spheres: Reflections of an Actor-Network Theorist" in M. Castells (ed.) *International Journal of Communication*, Vol 5, 796-810.
- Long, D. eta Preston, D. R. (arg.) (2002). *Handbook of Perceptual Dialectology*, Vol. II. Amsterdam: Benjamins.
- Nafarroako Estatistika Erakundea (1986). *Distribución de la población Navarra según el nivel de euskara. Datos del padrón de 1986*. Iruñea: Nafarroako Gobernua.
- Niedzielski, N. eta Preston, D. R. (2000). *Folk Linguistics*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Petxarroman, I. (2016). "Txiokatzeko ez, behintzat". *Berria*, 2013-03-08. http://www.berria.eus/paperekoa/1878/014/001/2016-03-08/txiokatzeko_ez_behintzat.htm
- Piché, V. (2015). "Ethnic and Linguistic Categories in Quebec: Counting to Survive" in P. Simon, V. Piché, A. Gagnon (arg.) *Social Statistics and Ethnic Diversity Cross-National Perspectives in Classifications and Identity Politics*, Switzerland: Springer International Publishing AG, 89-100.
- Preston, D. R. (arg.) (2000). *Handbook of Perceptual Dialectology*, Vol. 1. Amsterdam: Benjamins.
- Ruiz Olabuenaga, J.I. (1984). *Atlas Lingüístico Vasco*, Gasteiz: Eusko Jauritzaren Argitalpen Zerbitzu Nagusia.
- Sagarna, A. (2003). "Euskarazko edukiak dituzten web guneen azterketa", in www.erabili.com.
- Scott, J. C. (1998). *Seeing like a State. How Certain Schemes to Improve the Human Condition Have Failed*. New Haven & Londres: Yale University Press.

- Scott, J. C. (2009). *The Art of not Being Governed. An Anarchist History of Upland Southeast Asia*. New Haven & Londres: Yale University Press.
- Soziolinguistika Klusterra (2011). *Euskal Herriko Hizkuntza Erabileraren Kale Neurketa*. <http://www.soziolinguistika.org/files/VI%20Kale%20Neurketa-%20Emaizten%20txostena.pdf>
- Sustatu (2016). *Euskararen mapa berrien premia: hiztun errealean mapak* (2016/01/08). sustatu.eus/1452246875?utm_source=feedly&utm_medium=feeds
- Szreter, S., Sholkamy, H., & Dharmalingam, A. (arg.). (2004). *Categories and contexts: Anthropological and historical studies in critical demography*. Oxford: Oxford University Press.
- Urla, J. (2012). *Reclaiming Basque. Language, Nation, and Cultural Activism*. Reno: University of Reno Press.
- Urla, J. (2013). "Hitzaurrea" in Olatz Altuna & Asier Basurto, *Hizkuntza-erabilera behaketa bidez neurtzeko Gida Metodologikoa*, Vitoria-Gasteiz: Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen Zerbitzua.
- Vilches, C. et al. (1995). *Euskara Nafarroan zertan den : ikerketa soziolinguistikoa hizkuntz eremuen arabera = Investigación sociológica sobre el euskera en Navarra : un análisis desde la zonificación*. Iruñea: Nafarroako Gobernua, 1995.
- Zuberogoitia, A. eta Zuberogotia, P. (2014). "Euskara Hirian: indar gidari bila". In *Euskara*, 59, 2, 545-571.